

Réfi Attila
**Magyar huszárok az 1813. évi
őszii hadjáratban***

„Huszár nélkül a háború
Mi is lenne, mi is volna?!...
Mennykő mely nem mennydörögne,
Tenger, mely nem háborogna.”
(Thaly Kálmán)

I. Előszó

A kurucos, nemesi-nacionalista történetnézet jellemző képvisezőjének fenti sorai talán nem mentesek némi túlzástól, annyi mégis bizonyos, hogy a kor hatalmas hadseregeinek egészéhez viszonyítva, maroknyi császári-királyi huszár, akik a magyarság számára azonban mindig többet jelentettek egyszerű katonánál, szereplésükkel sajátos színfoltot jelentettek a francia háborúk korában is, mely a magyar hadtörténelem szempontjából is rendkívül mozgalmas és tanulságos időszak. Mégis, főként a jelenkori történetkutatásunk által, különösképp elhanyagolt terület, amire az önálló magyar hadügy akkori hiánya sem lehet magyarázat. Ezen az állapoton próbál, ha csak szerény mértékben is, javítani jelen dolgozat.

A napóleoni korszakon belül a felszabadító háborúknak az ad különös jelentőséget a számunkra, hogy történelmünk során ez az utolsó európai méretű háború, melyben a magyar fegyverek a győztes oldalon küzdöttek. E háborúknak az 1813. évi őszi szakaszával foglalkozom részletesen, ugyanis mielőtt Franciaország földjére léptek volna a császári-királyi erők és köztük a huszárok, először Németország véráztatta csataterain kellett keresztülverekedniük magukat. A döntő események itt zajlottak. Napóleon végzete már ekkor, a lipcsei csatamezőn, és az azt követő

* Ezúton is szeretnék köszönetet mondani Zachar Józsefnek a munkám elkészítéséhez nyújtott segítségéért és hasznos tanácsaiért.

visszavonulás során beteljesedett, szövetségesei elhagyták, hadserege felmorzsolódott.

A legyőzésére szövetkezett koalíció viszont, éppen az itteni sikerek következtében, rendkívül megszilárdult és óriási számbeli fölényre tett szert. Így a szövetségesek végső győzelme már 1813 végére nyilvánvalóvá vált, bár ezt még maguk is vonakodtak elhinni.

A forradalmi Franciaország, majd a Napóleon ellen vívott háborúk a XVIII. századi kisháborús időszak mellett a magyar huszárság fénykorát jelentették. Ennek az időszaknak az utolsó, a magyar fegyverek szempontjából különösen dicsőséges korszakával, az ún. felszabadító háborúk szakaszával foglalkozom. Természetesen önálló magyar haderőről ekkor sem beszélhetünk, csupán a Habsburg Birodalom hadseregének részét képező csapattestekről, amelyek közt több, túlnyomó részben magyar nemzetiségű legénységből álló alakulat volt. A magyarországi hadkiegészítésű 15 sorgyalogezred, 6 gránátos zászlóalj, 17 határőrgyalogezred és 1 csajkás zászlóalj mellett tipikusan ilyen volt a 12 huszárezred.¹ Ezek 1812–1813-ban hadrendi szám és név szerint a következők voltak:

- Császári-királyi 1. számú Császár-huszárezred,
- Császári-királyi 2. számú József főherceg-huszárezred,
- Császári-királyi 3. számú Habsburg-Estei Ferdinánd főherceg huszárezred,
- Császári-királyi 4. számú Hessen-Homburg-huszárezred,
- Császári-királyi 5. számú Radetzky-huszárezred,
- Császári-királyi 6. számú Blankenstein-huszárezred,
- Császári-királyi 7. számú Liechtenstein-huszárezred,
- Császári-királyi 8. számú Kienmayer-huszárezred,
- Császári-királyi 9. számú Frimont-huszárezred,
- Császári-királyi 10. számú Stipsicz-huszárezred,
- Császári-királyi 11. számú Székely határőr-huszárezred,
- Császári-királyi 12. számú Nádor-huszárezred.

¹ WLASCHÜTZ, 1913. 195–198.

A Habsburg Birodalom felkészülése a háborúra és a huszár csapatok mozgósítása.

Az őszi hadjárat bemutatása előtt vegyük szemre a szembenálló felek erőviszonyait és haderejét. Ezt azért is érdemes, mert a harcokban felvonultatott erők létszáma minden valószínűséggel a leghatalmasabb volt az emberiség addigi története során. Legelőször is kezdjük a Habsburg Birodalom haderejének vázlatos áttekintésével, természetesen a huszárezredek mozgósítására helyezve a hangsúlyt.

Az, hogy Ausztria az elszenvedett jelentős területi veszteségek és az államháztartás 1811-ben bekövetkezett összeomlása ellenére 1813 második felére olyan ütöképes és nagy létszámú haderőt tudott kiállítani, amelynek döntő szerepe volt abban, hogy a szövetségesek végérvényesen leszámoltak Napóleonnal, súlyos terhekkel járó, nehéz feladat volt, és mindenképpen elismerést érdemel. a Habsburg Birodalom hadseregének létszámát ugyanis az 1809-es schönbrunni békében 150 000 főben maximálták, a franciák oroszországi kudarcát követő lázas fegyverkezés eredményeképpen azonban 1813 tavaszára már 350 000 főt tett ki fegyveres erejének összlétszáma.² Augusztus végére pedig már a 420.000-t is meghaladta a szolgálatképes létszám.³ Metternich leírásából kiderül, hogy a császár milyen elszánt és határozott volt a felkészülést illetően: *„Amennyire hajlamos volt ez az uralkodó máskülönben mindig tartományainak kímélésére, ezúttal ilyen jellegű megfontolásnak nem volt helye számításaiban. Gondolatai csak a nagy művön jártak, amely számára volt fenntartva. A világ megmentéséről volt szó; ebben a mérhetetlen jótéteményben kell népeinek kárpótlást találni!”*⁴

Konkrétan az újra felfegyverkezés a következőképp zajlott: 1811 decemberében, a részleges mozgósítás megkezdése, előtt a haderő tényleges létszáma, a szekerészetet nem számítva, 258.918 fő és 33.165 ló volt, ebből levonva a tartósan szabadságoltakat, betegeket és egyéb szolgálatképtelenné vált személyeket a

² LIPTAY – BORUS, 1985. 439.

³ WLASCHÜTZ, 1913. Anhang XXX. 287.

⁴ KLINKOWSTRÖM, 1880. 149.

szolgálatképes létszám mindössze 148.612 főre és 26.680 lóra rúgott, vagyis megfelelt a békeszerződésben megszabottnak.⁵

A következő év elején, mikor a franciák és oroszok között bekövetkező háború előjelei mutatkoztak, elkezdődött Ausztria fegyverkezése. Ennek kezdetét jelentette az 1812-ben megkezdett részleges mozgósítás, vagyis az alakulatok egy részének hadilétszámra való feltöltése, illetve csoportosítások létrehozása a veszélyeztetett területeken.

Március 7-én az uralkodó elrendelte egy megfigyelő hadtest felállítását Galíciában.⁶ A franciákkal rövidesen megkötött szerződés következtében ezt alakították át a Napóleon seregébe Schwarzen-berg herceg lovassági tábornok vezetésével beosztandó segély-hadtestté.⁷ Pótlására Galíciában egy tartalék-hadtestet állítottak fel. Továbbá az Erdélyben állomásozó alakulatokból is létrehoztak egy hadtestet, mely egyúttal Bukovina védelmét is ellátta.⁸ Ez utóbbi csoportosítás zömét azonban 1812 decemberében átvezényelték a galíciai tartalék-hadtest kötelékébe, és annak jobbszárnyára osztották be.⁹

Oscar Criste számításai alapján 1812 végén az osztrák hadsereg szolgálatképes létszáma, a szekerezés nélkül, 174.505 fő volt, ebből mozgósítva volt 74.209 fő, beleértve az időközben Bukovinában felállított hadtestet is.¹⁰ Számomra érthetetlen azonban, hogy nem veszi figyelembe a Schwarzenberg-hadtest időközben beállott veszteségeit, és az eredeti kivonuló létszámot veszi alapul. Elfogadhatóbbnak tűnnek a Friedrich által közölt létszámok, miszerint az összes szolgálatképes a szekerezéssel együtt 184.082 fő, a mozgósított létszám viszont csak 60.000 ember.¹¹ Ez utóbbi megegyezik a Lefèbvre által közölt számadattal,

⁵ WLASCHÜTZ, 1913. 5.

⁶ WLASCHÜTZ, 1913. 5.

⁷ PILCH 1913. 7.

⁸ WLASCHÜTZ, 1913. 8-9.

⁹ WLASCHÜTZ, 1913. 12.

¹⁰ CRISTE, 1913. 32-33.

¹¹ FRIEDRICH, 1813. 52–53. Meg kell jegyezni azonban, hogy felhasznált részadatai pontatlanok, így például nem számol a Bukovinában állomásozó hadosztálllyal, a kisegítő hadtest veszteségeit alulbecsüli, és

aki viszont semmilyen számítással, illetve hivatkozással nem szolgál.¹²

1813 januárjában gróf Bellegarde tábornagy, az Udvari Haditanács elnöke javasolta a mozgósított csapatok létszámának 100.000 főre történő emelését.¹³ A császár ehhez február 9-én beleegyezését adta.¹⁴ Sőt, rövidesen egy megfigyelő-hadtestnek nevezett újabb csoportosítás létrehozását is elrendelte Csehországban.¹⁵ A fokozatosan általánossá váló mozgósításból természetesen a huszár csapattestek sem maradtak ki, amelyek állománya a békekötés után a többi csapatnem egységeihez hasonlóan szintén jelentős mértékben leredukáltatott. Hisz a lovasított közlegények létszámát először svadrononként 110 majd 100 főre csökkentették.¹⁶

Elsőként a segédhadtestbe beosztott öt huszárezredünk /1., 4., 6., 7., 8./, pontosabban ezeknek első három osztálya került mozgósításra, mivel a második őrnagyi osztályok legénységük és lovaik nagy részét kiegészítés céljából leadták a másik háromnak, amelyeknél a lovasított közlegények svadrononkénti számának 130 főre történő emelését rendelték el, ami még mindig alulmúlta az eredetileg előirányzott 150 fős hadilétszámot. Ennek alapján a három osztállyal kivonuló ezredek létszáma 983 fő volt.¹⁷ Ténylegesen azonban ez a létszám az egykori kiváló hadtörténészünk, Pilch Jenő által közölt adatok alapján mindössze 838 és 931 fő között mozgott.¹⁸ Erdélyben is mozgósításra került a 2. és 11. huszárezred, utóbbi egyébként békeidőben is közel hadilétszámon állt, így visszamaradt két svadronja legénységét nem kellett beosztani a többibe, hanem ők továbbra is a határt őrizték.¹⁹

a tartalékhadtest létszámát is kisebbnek gondolja mint az valójában lehetett.

¹² Erre vonatkozólag ld. LEFÈVBRE, 1975. 646.

¹³ CRISTE, 1913. 34.

¹⁴ FRIEDRICH, 1903. 53.

¹⁵ CRISTE, 1913. 34.

¹⁶ WLASCHÜTZ, 1913. 3.

¹⁷ WLASCHÜTZ, 1913. 6-7.

¹⁸ PILCH, 1913. 9-10.

¹⁹ WLASCHÜTZ, 1913. 8.

A 2. huszárezredet viszont decemberben az erdélyi hadtest kötelékében a galíciai tartalék-hadtestbe vezényelték, ahova további három ezredünk, a 3., 9. és 12. is beosztásra került.²⁰

Összességében tehát már 1812 folyamán tíz huszárezredünk lett mozgósítva, és a békelétszámot nem sokkal meghaladó hadilétszámra /svadrononként 130 lovasított közlegény/ feltöltve a visszamaradó 2. őrnagyi osztályok által, melyeknél lényegében csak a keret maradt meg, és amelyek feladata az újoncozás és a lovak beszerzése, illetőleg ezek kiképzése lett.²¹ A várható veszteségek pótlása miatt már 1812 júniusában elrendelték, hogy a segély-hadtestben kivonuló huszárezredek visszamaradt osztályait hadilétszámra töltsék fel, de a valóságban ezt még egy év múlva sem érték el. Mindezek mellett a határőr-huszárezredhez hasonlóan tartaléksvadronjaikat is fel kellett állítaniuk.²² Az 5. és 10. huszárezred volt az a két huszár csapattest, mely egyelőre kívül maradt a mozgósításon.

A segély-hadtest 30 századnyi huszársága, az oroszországi hadjáratból visszatérve, 1813 januárjától a Varsói Nagyhercegség területén állomásozott, február második felétől a Visztula közelében megfigyelő állásban helyezkedtek el, és főleg a határ őrizetét látták el.²³ 1813. április végén kezdték meg a Visztula mögé történő visszavonulást, május 1-én az utolsó dandár is átkelt, és csak 2 zászlóalj gyalogság és a 6-os huszárok maradtak.²⁴ Napóleon május 2-i lützeni győzelme után az osztrák hadvezetés elrendelte a csehországi megfigyelő-hadtest hadsereggé történő fejlesztését, amit a mozgósítás előrehaladott állapota már lehetővé tett.²⁵ Egyúttal, hogy a pártatlan békeközvetítő szerep látszatát fenntartsák, Nyugat-Galíciában is egy megfigyelő hadsereg felállítását határozták el a szövetséges erőkkel szemben.²⁶ A

²⁰ WLASCHÜTZ, 1913. Anhang IX. 208.

²¹ WLASCHÜTZ, 1913. 6,13.

²² WLASCHÜTZ, 1913. 10,71.

²³ WLASCHÜTZ, 1913. 23,27.

²⁴ WLASCHÜTZ, 1913. 37–38.

²⁵ FRIEDRICH, 1903. 53.

²⁶ WLASCHÜTZ, 1913. 40–41.

csehországi csoportosításba vezényelték a segély-hadtest alakulatainak többségét is, köztük május 5-én Fröhlich vezérőrnagy dandárját is, alárendeltségében az 1., 6. és 7. huszárezreddel.²⁷ A 6-os huszárok helyét a megfigyelő szolgálatban Krakától északra a 8-as huszárok vették át.²⁸ Május 8-án azonban elrendelték a Visztula bal partján lévő hídfőállások kiürítését.²⁹ Ezt követően a tartalék-hadtest jelentős része, valamint a segély-hadtest egy újabb hadosztálya és a maradék lovasság, így 18-án a 4. és 8. huszárezred is útnak indult Csehországba, a Scheiter tábornok által vezényelt erők harmadik hadoszlopában, melyet a 4. huszárezred parancsnoka Hessen-Homburg ezredes vezetett.³⁰ A csehországi hadseregbe tehát az 1., 4., 6., 7. és 8. huszárezred került.

A segély-hadtest és a tartalék-hadtest Galíciában maradt csapatait pedig összevonták, és rájuk alapozva hozták létre a galíciai megfigyelő-hadsereget, ennek kötelékében teljesített szolgálatot a korábban a tartalék-hadtestbe beosztott 2., 3., 9. és 12. huszárezred csakúgy, mint a közben Marosvásárhelyről Bukovinán át ide érkezett 11. huszárezred. Feladatuk a Visztula kijelölt szakaszainak őrzése volt.³¹ Május 20-án a császár elrendelte a Csehországban és Galíciában állomásozó csapatok kiegészítésének biztosítására a visszamaradt osztályok hadilétszáma való feltöltését.³²

Egy június 14-én Jičínben tartott konferenciát követően pedig elrendelte az általános mozgósítást, továbbá két tartalék-hadtest létrehozását a galíciai megfigyelő-hadseregből és minden egyéb rendelkezésre álló csapatból.³³ Metternich leírja, milyen elszánt, lázas készülődés folyt június második felében Csehországban: *„hídfőket kezdtek létesíteni az Elbánál és a Moldvánál; hatalmas raktárakat szereltek föl az osztrák hadsereg és a Csehországba*

²⁷ WLASCHÜTZ, 1913. Anhang XIII. 216–217.

²⁸ WLASCHÜTZ, 1913. 38.

²⁹ WLASCHÜTZ, 1913. 43.

³⁰ WLASCHÜTZ, 1913. 218.

³¹ WLASCHÜTZ, 1913. 212.; AMON, 1878. 268.

³² WLASCHÜTZ, 1913. 55.

³³ WLASCHÜTZ, 1913. 71.

*hívandó szövetséges seregek számára, valamennyi rendelkezésre álló élelmiszer és minden egyéb a háborúban felhasználható tárgy összeírását megkezdték [...] Csehország keleti és északi része egyre inkább egy nagy katonai tábor képét mutatta.”*³⁴ Az Alsó- és Felső-Ausztriából az első tartalék-hadtestbe beosztott alakulatok átmenetileg állomáshelyükön maradtak, a többiek számára pedig Budweis és Znaim között jelölték ki a gyülekezőhelyet.³⁵ Így ide indult Galíciából június 24-én a 3., 11. és 12. huszárezred is, a gyülekezőhelyre július közepén érkeztek.³⁶

A második tartalék-hadtest csapatai közül a Belső-Ausztriában és Horvátországban állomásozók továbbra is helyőrségükben maradtak, a magyarországi állomáshelyű csapatokat a Dunától délre, a Komárom-Veszprém vonal és az osztrák határ között, míg a Galíciából idevezényelt csapatokat Trencsén és Pozsony között diszlokál-ták.³⁷ A huszárok közül a 2. 5. 9. és 10. ezred nyert beosztást ebbe a hadtestbe.³⁸ Így tehát a huszárezredek közül utolsóként június végén mozgósításra került az 5. és 10. huszárezred is. Ennek megfelelően a már 1812 óta Veszprémben és környékén települt 10-es huszárok 2. őrnagyi osztályának legénységét a többi osztály svadron-jaiba osztották, keretét pedig Újpecsre és Versecre küldték.³⁹ Az Eszék központú állomáshelyen lévő 5-ös huszárok 2. őrnagyi osztálya 241 főnyi legénységét és 222 lovat kiegészítés céljából szintén szétszította a többi svadron között.⁴⁰ Menetparancsot a két ezred egyelőre még nem kapott. A 2. és 9. huszárezred június 28-án indult Galíciából és július 10-én érkezett Vágújhelyre, majd egy napi pihenő után a 2. huszárezred Vittencz-ben, a 9. huszárezred pedig Verbó községben került elszállásolásra.⁴¹

³⁴ KLINKOWSTRÖM, 1880. 149.

³⁵ WLASCHÜTZ, 1913. 71.

³⁶ WLASCHÜTZ, 1913. Anhang XVII. 224–225.

³⁷ WLASCHÜTZ, 1913. 71.

³⁸ WLASCHÜTZ, 1913. Anhang XVI. 223.

³⁹ AMON, 1892. 271-273. Wlaschütz szerint csak 1813. április 20-án indultak a Bánságból Veszprém megyébe. Ld. WLASCHÜTZ, 1913. 34.

⁴⁰ AMON, 1885. 122.

⁴¹ WLASCHÜTZ, 1913. 230.

A két tartalékhadtest felállításához szükséges átfogó munkálatok befejezése után június 22-én adták ki a tartaléksvadronok felállítására a parancsot. Ezek tisztjeit a létszámfölöttiekből vették át, illetve a fennmaradó posztokat, akárcsak az altisztek esetében, előléptetések útján töltötték be. Az újoncozás azonban Magyarországon és Erdélyben is nehezen ment, mivel az udvar ezt rendeleti úton írta elő, és nem kérte az országgyűlés hozzájárulását, ez pedig ellenkezett a magyar törvényekkel. Néhány megye nyíltan megtagadta az újoncállítást. Így az Udvari Haditanács elrendelte, hogy a svadrononkénti 130 lovasított közlegény addig marad érvényben, amíg a tartaléksvadronok el nem érik az előírt létszámot, és ezután lehet csak 150 lovasított közlegényre emelni a tábori svadronok létszámát.⁴²

Miután a hadvezetés, úgy tűnik, nem bízott túlságosan a tárgyalások sikerében, és egyébként is célszerű volt minden eshetőségre felkészülni, július közepén is több intézkedés napvilágot látott. A legfontosabb döntések a két tartalék-hadtestre vonatkoztak. Schwarzenberg herceg, immár tábornagy, és egyben a csehországi hadsereg főparancsnoka, felhatalmazást kapott, hogy az első tartalékhadtestet Pilsenig előrevonja, abban az esetben, ha Augereau marsall előrenyomulna Csehország irányában. Ugyanakkor ki kellett jelölnie 15–18 ezer főt a hadtestből, akiket a Duna-völgy felé indít el, hogy szükség esetén a bajorokkal szemben is megfelelő haderő álljon készen.⁴³ Schwarzenberg a Duna-völgyi csoportosításba osztotta be az első tartalékhadtest valamennyi Alsó- és Felső Ausztriában állomásozó egységét, két gyalogezred kivételével, továbbá a hadtest Csehországban állomásozó alakulatai közül is idevezényelt néhányat, köztük a 11. Székely határőr-huszárezredet is, amely július 23-án indult a morvaországi Budwitzból és augusztus 3-án érkezett Steyregg térségébe.⁴⁴ A második tartalékhadtest szintén parancsot kapott a 2. huszárezred, négy gyalogoszászlóalj és egy vadászzászlóalj Duna-völgybe

⁴² WLASCHÜTZ, 1913. 75-76.

⁴³ WLASCHÜTZ, 1913. 91-92.

⁴⁴ WLASCHÜTZ, 1913. 94-95, 239.

történő küldésére.⁴⁵ A 2-es huszárok 18-án indultak Vittenczből és 29-én értek Waidhofen és Ulmersfeld térségébe.⁴⁶ A hadtest többi egységét Stájerország irányába indították útnak, mivel hírek érkeztek, hogy Jenő alkirály csapatokat gyűjt, nyilvánvalóan azzal a szándékkal, hogy betörjön Karintiába.⁴⁷ A 10. huszárezred július 17-én indult Veszprémből és 29-én ért Feldkirchen és Graz térségébe.⁴⁸ A 9. huszárezred 18-án indult el a Verbó, Szentgyörgy, Pozsony, Bécsújhely, a Mura menti Bruck, Knittenfeld menetvonalon, ahová végül augusztus 7-én érkezett meg. Az 5. huszárezred július 5-én vonult el Eszékről a Siklós, Kanizsa, Letenye útvonalon, majd 16-án érte el Csáktornyát.⁴⁹

Július 28-án a bekövetkezett átcsoportosításoknak megfelelően a Duna-völgyben összevont császári-királyi erők a dunai hadsereg elnevezést kapták, egyúttal augusztus elején megszűnt alárendeltségi viszonyuk is az 1. tartalék-hadtest Csehországban állomásozó részével szemben, amely a főszereg kötelékébe került, mint annak a balszárnyát képező hadtest. A 2. tartalék-hadtest Stájerországban gyülekező részét pedig ezentúl belső-ausztriai hadseregnek hívták.⁵⁰ Augusztusban Galíciába, ahol ekkor már a 11. és 12. huszárezred 2. őrnagyi osztálya állomásozott, vezényelték további három huszárezred 2. őrnagyi osztályát is, a 2-es huszárokat Erdélyből, a 3-as-okat Ungvárról, a 8-asokat pedig Munkácsról.⁵¹ Eközben július 12-én összegyűltek a prágai kongresszus küldöttei, de a franciák nem jelentek meg.⁵² Amikor pedig végre Napóleon bizalmasa Caulain-court megérkezett, nem

⁴⁵ WLASCHÜTZ, 1913. 97.

⁴⁶ WLASCHÜTZ, 1913. Anhang XX. 239.

⁴⁷ WLASCHÜTZ, 1913. 93.

⁴⁸ WLASCHÜTZ, 1913. Anhang XVIII. 234.

⁴⁹ WLASCHÜTZ, 1913. Anhang XVIII. 231–232. Ezzel szemben az 5. ezred története szerint 17-én érték el Csáktornyát. Ld. AMON, 1885. 123.

⁵⁰ AMON, 1885. 101.

⁵¹ AMON, 1885. 81.

⁵² Eredetileg július 8-án kellett volna a kongresszusnak kezdődnie, de egy későbbi megállapodással áttették 12-ére.

tudott semmilyen írásos felhatalmazást bemutatni.⁵³ Érdemi tárgyalásokra így nem került sor. A szövetségesek és maguk az osztrák diplomaták sem bíztak ekkor már a megegyezésben. Ezt mutatja, hogy Friedrich von Gentz udvari tanácsos már július utolsó napjaiban megbízást kapott Ausztria háborús kiáltványának megszerkesztésére.⁵⁴ Napóleon válasza a határidő lejártáig nem érkezett meg, így Metternich augusztus 10-én éjjélkor berekesztette a kongresszust, és aláírta a kiáltványt Ausztria hadba lépéséről.⁵⁵ Augusztus 12-én pedig I. Ferenc hadat üzent Franciaország császárának.⁵⁶

A koalíciós haderő vezénylő tábornokaival egy nappal korábban, augusztus 11-én közölték, hogy 16-a után az ellenségeskedés megkezdődik, de addig is álljanak készen a csapatok egy esetleges ellenséges támadás elhárítására.⁵⁷ Még aznap négy oszlopban megindult Sziléziából a főszeregbe beosztott orosz-porosz erősítés.⁵⁸

13-án és 15-én újabb négy oszlop lépte át a cseh határt, a szövetségesek haditerve szerint, amelyet július 12-én Trachenbergben az oroszok, poroszok és svédek részvételével megtartott haditanácson dolgoztak ki. Lényegében megegyezik ezzel az osztrák hadműveleti terv, amit a csehországi főszereg vezérkari főnöke, Radetzky altábornagy fogalmazott meg.⁵⁹ A terveknek megfelelően augusztus közepén a főhadszíntéren három hadsereg állt szemben a franciákkal: a főhadsereg Csehország északi részén Schwarzenberg vezetése alatt körülbelül 255.000 fővel (135 000 császári-királyi, 80.000 orosz, 40.000 porosz katona); a Blücher lovassági tábornok vezette sziléziai hadsereg Boroszló és Schweidnitz között 110.000 fővel (40.000 porosz, 70.000 orosz); az északi hadsereg Bernadotte svéd trónörökös

⁵³ HIRTENFELD, 1857. 1068.

⁵⁴ METTERNICH-WINNEBURG, 1887. 5.

⁵⁵ LEFÈBVRE, 1975. 651–652.

⁵⁶ BERKÓ, 1954. 181.

⁵⁷ AMON, 1885. 105.

⁵⁸ HORSTENAU, 1913. 14–15.

⁵⁹ CRISTE, 110–111.

vezetésével Berlin és Frankfurt térségében 130.000 fővel (25.000 svéd, 30.000 orosz, 75.000 porosz). Ezenkívül Wallmoden vegyes összetételű hadteste 27.000 fővel az Elba alsó folyásánál állomásozott.

A 60 000 fős orosz tartaléksereg Bennigsen vezetésével egyelőre még Kalischnál gyülekezett, és csak szeptember 27-én érte el az Elbát és az Eger folyót.⁶⁰ A főszeregbe hét magyar huszárezred nyert beosztást. A Bubna altábornagy vezette 2. könnyű-hadosztály Klebelsberg-dandárjában a 7. huszárezred, a Neipperg-dandárban pedig az 1. és 6. huszárezred teljesített szolgálatot.⁶¹ Ez a hadosztály biztosította az augusztus 11-én lezárt határt az Elba jobb partjától az Óriás-hegységig, valamint ők tartották fenn az összeköttetést a sziléziai hadsereggel.⁶²

A Hessen-Homburg-lovashadtest Schneller altábornagy vezette 3. lovas-hadosztályának Hessen-Homburg dandárját kizárólag két magyar huszárezred alkotta, a 8. és 4.⁶³ A főszereg kötelékébe tartozó Klenau vezette balszárny-hadtest Meskó-féle könnyű hadosztályában a Paumgarten-dandárban volt a 12. huszárezred, a Szécczen-dandárban pedig a 3. huszárezred.⁶⁴

A szövetségesekkel szemben a franciák mintegy 100–130.000 fővel kisebb létszámú haderőt tudtak felvonultatni. Ebből egy 170.000 fős csoportosítás közvetlenül Napóleon irányítása alatt állt a csehországi hadsereggel szemben; Ney 120.000 főnyi sereggel állt Liegnitz-nél; Oudinot Luckau-nál 70 000 fővel foglalt állást szemközt az északi sereggel, Davout 35.000 emberrel Hamburgban és környékén állomásozott, ahol Wallmoden hadteste nézett vele farkasszemet.⁶⁵

A csehországi főszeregen kívül, mint láttuk, Ausztria felvonultatott a Duna mentén, Felső-Ausztriában az Enns és a Traun folyó között egy 30.000 fős köteléket herceg Reuß-Plauen

⁶⁰ HORSETZKY, 1913. 235.

⁶¹ WLASCHÜTZ, 1913. Anhang XXI.

⁶² PIZZIGHELLI, 1897. 618.

⁶³ WLASCHÜTZ, 1913. Anhang XXI.

⁶⁴ WLASCHÜTZ, 1913. Anhang XXII.

⁶⁵ HORSETZKY, 1913. 235-236.

táborszernagy vezetésével Wrede bajor lovassági tábornok 25.000 fős csoportosítása ellen, valamint Belső-Ausztriában a Száva és a Mura között báró Hiller táborszernagy parancsnoksága alatt egy 36.000 fős hadsereget Jenő itáliai alkirály 50 ezer főnyi serege ellen.⁶⁶

A dunai hadsereg jobb szárnyán a Fresnel-hadosztály Hardegg-dandárjába volt beosztva a 2. huszárezred, a 11. huszárezred pedig a Bach-dandárba.⁶⁷ Belső-Ausztriában pedig Hiller táborszernagy alárendeltségében három huszárezred állt harcra készen. A 9. Frimont huszárezred két svadronja a hadseregparancsnok közvetlen alárendeltségében a Stanislavljevich-dandárba, másik négy svadronja pedig Marschall altábornagy hadosztályába az Eckhardt-dandárba, a 10. huszárezred a Frimont-hadosztály Vlasits-dandárjába, az 5. huszárezred két svadronja szintén Hiller közvetlen parancsnoksága alatt a Fölseis-dandárba, további négy svadronja pedig Radi-vojevich altábornagy Zágrábnál összevont hadosztályának Nugent generális vezette dandárjába lett beosztva.⁶⁸

Fontos megjegyezni, hogy az őszi hadjárat kezdetén csak a huszárezredek első három osztálya lett a működő seregekbe beosztva, de gyakran ugyanazon ezred osztályai, alosztályai sem működtek egymással szoros kötelékben.⁶⁹ A feltöltés alatt álló 2. őrnagyi osztályok mellett József nádor július 9-i javaslata alapján elrendelték, hogy a szűkebben vett Magyarországról kiegészített tíz huszárezred számára állítsanak fel ezredenként két-két ún. velitadivíziót.⁷⁰ Ez lényegében a már végképp elavult *insurrectio* pótléka, maradványa volt. Legénységüket gazdag főurak, a megyék és a szabad királyi városok állították ki önkéntesekből, alkalmazásukra csak ekkor, a felszabadító háborúk alatt került sor. Az elnevezést egyébként a franciáktól vették át, ahol az 1805-ben felállított különleges, könnyű lovasszázadokat hívták így, de már a rómaiak is

⁶⁶ FRIEDRICH, 1903. 55.; WLASCHÜTZ Beilage I.

⁶⁷ WLASCHÜTZ, 1913. Anhang XXIII. 240.

⁶⁸ WLASCHÜTZ, 1913. Anhang XXIV. 242–243.

⁶⁹ Berkó helytelenül nyolc századdal kivonuló ezredekről ír. Ld. BERKÓ, 1954. 180.

⁷⁰ WLASCHÜTZ, 1913. 115–116.

„veliteseknek” nevezték könnyű lovasságukat.⁷¹ Az erdélyi kiegészítésű 2. és 11. huszárezrednél főleg a legénység hiánya miatt nem került sor felállításukra.⁷²

A velita-osztályokat a többi huszárosztállyal megegyezően kellett megszervezni, tagjaiknak viszont saját ruhával, felszereléssel és lóval kellett bevonulniuk. Ez utóbbit azonban, ha a harcok során kimúlt, a kincstár pótolta. Az új osztályok alakítása gyorsabban ment a vártnál, sőt az előirányzott hús helyett végül huszonegy divíziót állítottak fel. A Császár-huszároknak három velita-osztálya is alakult, nem kis részben Esterházy Miklósnak köszönhetően. Azonban még így is 1.800 főnyi többlet volt augusztus végén, ezért ezekből még egy-egy velita-tartaléksvadront is felállítottak ezredenként. Külön feladat volt még a tisztek és a többi rendfokozattal bíró személy kiállítása. Ezt úgy oldották meg, hogy a szükséges létszám 1/3-át a sorhadi lovasezredektől vették át, eggyel magasabb rendfokozatba történő kinevezéssel egyidejűleg. A további 2/3-ot a megyék illetve a szabad királyi városok nevezték ki.⁷³ Erre példa Mészáros Lázár a későbbi hadügyminiszter, akit Bács vármegye nevezett ki főhadnaggyá a megye által kiállított velita-osztályba, amely a 7. huszárezredbe lett beosztva, mint annak 2. velita-divíziója.⁷⁴

Szeptember elején az uralkodó mindhárom császári-királyi hadsereg számára egy-egy tartalékhadtest felállítását rendelte el, ezekbe kerültek beosztásra a huszárság 2. őrnagyi osztályai és a velita-divíziók is, oly módon, hogy később saját csapatestük többi egységéhez kerüljenek.⁷⁵ Szeptember végén a dunai hadsereg előrelátható megszüntetése miatt az 1. és 2. tartalékhadtestet egyesítették, és Alsó-Ausztriában a Duna két partján diszlokálták. A 2. számot ekkor a belső-ausztriai addigi 3. tartalékhadtest kapta. A tartalékul szolgáló egységek elvonulása túlnyomórészt októberben és november elején következett be. A könnyűlovasság

⁷¹ MARKÓ, 1957. 233.

⁷² PIZZIGHELLI, 1905. 180.

⁷³ WLASCHÜTZ, 1913. 119–121.

⁷⁴ ÁCS, 1986. 670–671.

⁷⁵ WLASCHÜTZ, 1913. 139.

lovakkal történő ellátása és kiképzése, különösen a velitáké azonban hosszabb időt vett igénybe.⁷⁶ Így csak november második felében indultak el az első könnyűlovas utánpótlások, ekkor indították Udinébe a 2. tartalékhadtestből az 5., 9. és 10. huszárezred egy-egy velita-osztályát.⁷⁷ A Kienmayer-huszárok 2. őrnagyi osztálya szintén ekkor kapott menetparancsot, és december közepén ért Mühlheim és Candern térségébe, ahol az ezred táborozott.⁷⁸ A könnyűlovas osztályok zöme azonban csak 1814 januárjában indult útnak.

A főszereg ezredeinek osztályai január 5. és 10. között indultak két útvonalon Ulm, illetve Memmingen irányába, és többnyire február második felében értek a hadszíntér közelébe, de a rossz idő miatt előfordultak késések is. Az itáliai hadsereg számára rendelt csapatok nagyjából január második felében indultak el, és február első dekádjában érkeztek Udinébe.⁷⁹

II. A felszabadító háborúk őszi szakasza

A főhadszíntér eseményei

A huszárság harcászati megítélése és alkalmazása ebben a háborúban sem sokat változott a 18. századhoz képest. Károly főherceg például a következőket írja: „A könnyűlovasság fedezi a sorlovasság /nehézlovasság/ oldalait, alkotja az elő- és utóvéd, valamint az oldaljárőrök legnagyobb részét, s gyorsasága és könnyedsége folytán főként megrohanásokra, portyázásokra és általában a gerillaháborúra használható.”⁸⁰ Ennek ellenére a hadjárat valamennyi jelentősebb csatájában is részt vettek, és ugyan csatadöntő szerepet természetesen nem játszottak, létszámuknál fogva nem is játszhattak, azért vitézül megállták a helyüket, és saját

⁷⁶ WLASCHÜTZ, 1913. 144–145. A lovak hiányát jelentősen enyhítették a Dél-Oroszországból szeptemberben és októberben beérkező transzportok, de kiképzésük szintén időbe telt.

⁷⁷ WLASCHÜTZ, 1913. 151.

⁷⁸ AMON, 1880. 515.

⁷⁹ WLASCHÜTZ, 1913. 158–160.

⁸⁰ KÁROLY, 1974. 488.

feladataikat messzemenőig teljesítették. A fő szerepet az ütközetekben ekkor már a gyalogság tömegei töltötték be, míg a korábbi csatadöntő elem, a nehézlovasság ez időre már kezdett háttérbe szorulni.

A szövetségesek terve az volt, különösen a Radetzky által kidolgozottban, hogy kezdetben csak a szemben álló kisebb francia erők ellen törekednek diadalra, míg a Napóleon vezette főerő elől egyelőre kitérnek úgy, hogy ha a francia uralkodó a szövetséges seregek egyikét megtámadja, a másik kettő Napóleon összeköttetési vonalaira illetve oldalába és hátába tör, miáltal arra kényszerítik, hogy velük szálljon szembe, az ekkor megtámadott hadsereg viszont szintén kitér, a másik kettő pedig ismételten a franciák oldala, háta és összeköttetési vonalai ellen működik. Miután ily módon kifárasztották és meggyengítették Napóleont, egyidejűleg előrenyomulnak Lipcse felé a döntő támadás céljából. E nem túl merész tervnek, mely a kezdeményezést lényegében az ellenségnek engedi át, egyik oka a Napóleontól való félelem volt, a másik, hogy egy balsiker megingathatta volna az amúgy sem túl szilárd koalíciót.⁸¹ E tekintetben sokat mondóak Schwarzenberg hercegnek feleségéhez írott sorai: *„nem alaptalanul cseng a koalíció szó rémesen a fülemben, tevékeny pályafutásom alatt oly sok szomorú tapasztalatot szereztem róla.”*⁸²

A hadműveleteket a heves vérmérsékletű Blücher kezdte, aki híreket kapott a franciák portyáiról a feleket elválasztó semleges területen, ezért maga is már 14-én átlépte a demarkációs vonalat, és támadó előnyomulásba kezdett. Napóleon 17-én hagyta el Drezdát, amelynek védelmét Saint-Cyr marsallra bízta, Oudinot-nak parancsot adott a Berlin felé vonulásra, maga pedig Blücher ellen indult, míg Poniatowskit a VIII. hadtesttel Csehország határterületei ellen küldte, hogy fedezze felvonulásának jobbszárnyát. 21-én Löwen-bergnél támadta meg Blüchert, aki azonnal elrendelte a visszavonulást, és véres utóvédharcok során először a Katzbachig majd a Jauer folyóig hátrált.⁸³ A főszerepből a

⁸¹ DORMÁNDY, 1914. 88–89.; BÁNLAKY, 1941. 384–385.

⁸² NOVÁK, 1913. 334.

⁸³ HORSETZKY, 1913. 236.

franciákkal, pontosabban Ponia-towski előnyomuló hadtestével először az Elbától az Óriás-hegységig terjedő határszakasz őrizetével megbízott Bubna-féle könnyű hadosztály került harcérintkezésbe, amelyet átmenetileg Neipperg tábornok vezényelt. Az ő alárendeltségébe tartozott az 1., 6. és 7. huszárezred. A Császár-huszárok egyik osztálya Derra alezredes vezetésével Reichenbergnél, Kostyán őrnagy pedig az 1. őrnagy oszttal Friedland és Einsiedl térségében foglalt állást.⁸⁴ Gabeltől északra a Blankenstein-huszárok, Rumburg környékén pedig a Liechtenstein-huszárok állomásoztak. Poniatowski betörése három irányban következett be, egyrészt Rumburgon át Georgen-thal, másrészt Gabel, továbbá Friedland és Reichenberg felé.⁸⁵ 17-én a határ magasabb pontjain felállított vészjelző póznák szuroklángjainak fekete füstje és a harangok zúgása már jelezték az ellenség közeledését és első pusztításait. A komolyabb csatározások 18-án kezdődtek.⁸⁶ Az első támadás a határtól alig félórára lévő Friedlandot érte. Ezt mindössze fél svadron Császár-husár védte másfél századnyi vadással együtt, mégis egy egész óráig tartották magukat a jelentős számbeli fölényben lévő ellenséggel szemben⁸⁷ A Császár-huszárok Einsiedelnél álló svadronját szintén jelentős túlerőben lévő ellenséges kötelék támadta meg, és kényszerítette heves csatározás után visszavonulásra.⁸⁸ Fel kellett még adni Gabelt, Reichenberget és Rumburgot is.⁸⁹ Neipperg 20-án visszavonta csapatait a határtól az Iser /Jizera/ felső folyásához, és ezen az egyenetlen, hegyektől, folyóktól átszabdalt vidéken próbálta meg tartani magát.⁹⁰

Miután Poniatowski határ menti akcióinak a hadvezetés nem tulajdonított nagyobb jelentőséget, 22-én reggel a főszereg nagyobbik része 100 km szélességben, négy oszlopban megkezdte

⁸⁴ AMON, 1898. 310.

⁸⁵ PIZZIGHELLI, 1897. 619.; GESCHICHTE, 1914. 139.

⁸⁶ AMON, 1898. HR.1. 310.

⁸⁷ AMON, 1898. 312.

⁸⁸ AMON, 1898. 310.

⁸⁹ PIZZIGHELLI, 1897. 620.

⁹⁰ GESCHICHTE, 1914. 140.

az átkelést az Érchegységen át Szászországba.⁹¹ A Hessen-Homburg vezérőrnagy alárendeltségébe tartozó 4. és 8. huszárezredek a császári-királyi hadsereg jobbszárnyát képező harmadik oszlopban, melyet személyesen Schwarzenberg vezetett, vonultak Komotauról Marienbergre, ahol a negyedik oszloppal vagyis az osztrák balszárnyal kellett egyesülniük. Klenau hadteste, benne a 3. és 12. huszárezreddel, tartalékként a negyedik oszlopot követte.⁹²

A szövetségesek célja először a Lipcse felé történő vonulás volt, de mivel még 22-én délután elfogták Saint-Cyr egy parancsörtszjtjét, és a nála lévő iratokból megtudták, hogy Napóleon fő ereje nem Lipcse körül, hanem Lausitzban áll, Drezdát viszont csak Saint-Cyr hadteste védi, az ezután tartott haditanácson az útirány Drezda felé történő megváltoztatása mellett döntöttek. Az átkelést a rossz talaj- és útviszonyok mellett a szakadó eső és a hideg is nehezítette.

Erősebb francia ellenállásba viszont csak Wittgenstein oszlopa ütközött. A többieknél mindössze az elővédek csaptak össze néhányszor a határt őrző francia lovassággal.⁹³ 23-án írja Schwarzenberg levelében: *„Nos a nagy mű megkezdődött [...] tegnap több oszlopban benyomultunk Szászországba, csak kisebb összecsapások zajlottak le, melyekben körülbelül száz ellenséges lovaszt ejtettünk foglyul [...] Erőltetett menetben sietek az Elbához, ott fog a csatára sor kerülni.”*⁹⁴ Így is lett. Klenau hadtestének kivételével a három oszlop zöme 25-én jelent meg Drezda előtt, a támadást mégsem rendelték el. Ez egyfelől a hadvezetés megosztottságából és az ebből következő határozatlanságból fakadt, másfelől a még úton lévő csapatokra vártak, illetve egyelőre nem merték bevetni a hosszú menetektől elcsigázott hadsereget.⁹⁵ Schwarzenberg keserűen panaszolja később feleségének: *„Drezdánál nem támadtak, amikor megparancsoltam, nem azon a*

⁹¹ DORMÁNDY, 1914. 264.

⁹² HORSTENAU, 1913. Anhang V. 369,371.

⁹³ DORMÁNDY, 1914. 264–267.

⁹⁴ NOVÁK, 1913. 331.

⁹⁵ DORMÁNDY, 1914. 269-270.

napon támadtuk meg Drezdát, amelyen én akartam, hanem a következőn.”⁹⁶ Pedig az alkalom kedvezőnek tűnt, körülbelül négyszeres erőfölényben voltak Saint-Cyr hadtestével szemben.⁹⁷ A helyzet azonban már másnap gyökeresen megváltozott, miután Napóleon, értesülvén az eseményekről, 23-án elhatározta, hogy főerejével Drezda támogatására siet, ahová a több mint 130 kilométeres út erőltetett menetben történő megtétele után már 26-án reggel 9 órakor megérkezett.⁹⁸ Az elővédharcok után délután négy órakor hatalmas ágyútűzzel vette kezdetét a szövetségesek támadása.⁹⁹ Ez azonban nem hozta meg a kívánt eredményt, s így lehetővé vált a franciák számára, hogy este fél nyolc körül kibontakoztassák saját ellentámadásukat.¹⁰⁰

Rendkívül nehezítette a helyzetet az időközben beállt zuhogó eső, mely negyvenhárom órán át tartott, a katonák bőrig áztak, a kézi lőfegyverek használhatatlanná váltak, ezenkívül az agyagos talaj oly mértékben felázott, hogy az emberek és lovak egyaránt térdig süllyedtek.¹⁰¹ Végül két napi küzdelem után a franciák vitathatatlanul felülkerekedtek a szövetségeseken. Így Schwarzenberg 27-én délután elrendelte a visszavonulást Csehországba.¹⁰² A legnagyobb erőket a második napon vetették be a felek, a szövetségesek 160.000, a franciák 120.000 embert.¹⁰³ Mivel azonban a szövetségesek voltak a támadók, ez a csekély számbeli fölény elméletileg is kevés volt a győzelemhez.

A csatában négy magyar huszárezred vett részt, a lovas hadtestben Schneller lovashadosztályának kötelékében a 4. és 8., Klenau hadtestében a Meskó vezette könnyűhadosztályban pedig a

⁹⁶ NOVÁK, 1913. 333. A témával foglalkozók a támadás elhalasztásáért főleg Sándor cárt tartják felelősnek, de hibáztatják Schwarzenberget is, hogy mint fővezér nem lépett fel határozottabban elképzelése mellett.

⁹⁷ BÁNLAKY, 1941. 386.

⁹⁸ HORSETZKY, 1913. 239.

⁹⁹ HORSTENAU, 1913. 212.

¹⁰⁰ DORMÁNDY, 1914. 449.

¹⁰¹ AMON, 1882. 388.; KISS, 1984. 245–246.

¹⁰² BÁNLAKY, 1941. 398.

¹⁰³ BÁNLAKY, 1941. Ezzel szemben Horsetzky 200 ezer szövetségesről beszél 120 ezer franciával szemben. HORSETZKY, 1913. 239.

3. és 12. Mivel a Ferdinánd-huszárok egy osztályát, a Hessen-Homburg-huszároknak pedig egy svadronját már korábban kikülönítették, ezek 4, illetve 5, a többiek viszont 6–6 svadronnal vettek részt az ütközetben. A 21 svadron összlétszáma alig több mint 2.300 fő lehetett.¹⁰⁴ Meskó hadosztálya, amelyik Klenau hadtestének elővédjét képezte, Schwarzenberg sürgetésére összes előőrsét be sem várva igyekezett Drezda felé, egységei közül legelőször 26-án hajnali öt órakor a gyalogságot egy órával megelőzve, a Nádor-huszárok érkeztek meg Illésy ezredes vezetésével Corbiz térségébe. Kiűzték a francia előőrsöket a Schusterhäuser nevű helységről, majd a beérkező gyalogsággal együtt Cotta és Löbda falvakat is elfoglalták. Ezalatt Gosztonyi ezredessel az élen két század 3-as huszár Dreschenhäuser településből verte ki az ellenséget.¹⁰⁵ Ezen állások bevétele után dél táján néhány óráig nyugalom volt. Meskó altábornagy ekkor parancsot kapott egy dandár kikülönítésére Meissen irányába, az ottani híd lerombolására, és a hadsereg balszárnyának biztosítására. Paumgarten tábornok indult el dandárjával és két század 12-es huszárral végrehajtani a feladatot, útközben csatlakozott még hozzájuk a Ferdinánd-huszároktól Dévay őrnagy osztályával együtt.¹⁰⁶ 14 órakor a franciák támadást indítottak Löbda és Schusterhäuser helységek visszafoglalására, de Meskó maradék hadosztálya súlyos áldozatok árán visszavetette őket.¹⁰⁷ Sokat szenvedtek az ellenség ágyútűzétől is, ezért a huszárok

¹⁰⁴ Ez az adat egészen pontosan az augusztus 10. és 20. közötti állapotot tükrözi, de a csatáig jelentősebb változás valószínű már nem állt be. A létszám megállapításánál a Horstenu által közölt adatokra támaszkodtam, melyekből azonban levontam a 3. huszárezred alezredesi osztályának /kb. 260 fő/ illetve a 4. huszárezred 1. őrnagy osztálya 1. svadronjának létszámát /kb. 130 fő/, amelyeket Menndorf-Pouilly portyázó egységébe különítettek ki. HORSTENAU, 1913. 346-348., a 3. és 4. huszárezred osztályára, illetve svadronjára vonatkozólag pedig HOEN, 1913. 690.

¹⁰⁵ AMON, 1876. 74.; DORMÁNDY, 1914. 279.

¹⁰⁶ AMON, 1876. 74.; AMON, 1893. 278.

¹⁰⁷ AMON, 1893. 279.

megpróbálták néhányszor a francia ütegek közelébe férkőzni, de próbálkozásaik eredménytelenül végződtek.¹⁰⁸

A lovas hadtest a Drezda felé történő előrenyomulás alatt és a csata kezdetén is tartalékban maradt, és csak délután kapott Schneller altábornagy parancsot, hogy a Gyulay Ignác tábornagy vezette balszárny biztosítására nyomuljon előre Löbda és Schusterhäuser irányába. Amikor odaértek, Meskó hadosztályát Murat lovassága már keményen szorongatta. A Kienmayer-huszárok erre ragyogó támadást hajtottak végre a francia lovasság szárnya ellen, a Hessen-Homburg-huszárok oldalbiztosító különítménye pedig egy lovasvadász-osztag ellen intézett rohamot, ezáltal Meskó félig már körülzárt hadosztályát kiszabadították, az ellenséget pedig a Friedrichstadtig vetették vissza.¹⁰⁹

A visszavonuló francia lovasságot a 4-es és 8-as huszárok tovább üldözték. Előbbiek egy ellenséges zászlóalj négyszögébe ütköztek, de hatalmas lendülettel áttörtek a rájuk meredő szuronyok erdején, az ellenség jórészét levágták, a többit szétkergették, és 114 foglyot ejtettek, köztük elsőként az egység parancsnokát. A huszárok vesztesége 2 halott, 8 sebesült és 9 ló volt.¹¹⁰ Jóllehet Murat ezután is többször megkísérelt előrenyomulni, Meskó és Schneller lovassága szilárdan tartotta állásait egészen a sötétség beálltáig.¹¹¹ Másnap reggel 7 óra előtt heves tüzérségi harc vette kezdetét, és a küzdelem három órán át csak ágyútűzre szorítkozott.¹¹² Így a Schneller-lovashadosztály, amelyik még a hajnali szürkületben Plauen-en át Gittersee-be vonult a Chasteler-gránátoshadosztály támogatására, végül a nap folyamán nem került bevetésre, viszont az ágyúzásban páran megsebesültek, és néhány ló is elpusztult.¹¹³

¹⁰⁸ DORMÁNDY, 1914. 280.

¹⁰⁹ AMON, 1882. 388.

¹¹⁰ AMON, 1882. 389.; BERKÓ, 1954. 183.

¹¹¹ AMON, 1880. 494.

¹¹² BÁNLAKY, 1941. 396.

¹¹³ AMON, 1880. 494.; AMON, 1882. 389.

Ennél sokkal súlyosabb helyzetbe került Meskó altábornagy hadosztálya, amely a Freiburgba vezető út védelmére Corbitzba vonult, és ott harcfelállításba helyezkedett. Azonban Murat túlerőben lévő és negyven ágyúval is támogatott lovasságával szemben hősiességében ugyan, de meghátrálásra kényszerült.¹¹⁴ A franciák lényegében az egész balszárnyat szétverték.¹¹⁵ Sőt Meskó altábornagyot és a Nádor-huszárok alezredesét gróf Hoditz-ot is foglyul ejtették, akárcsak Meskó gyalogságának jelentős részét. A huszárok viszont meglepően gyorsan rendezték soraikat, áttörtek az ellenséges lovasságon, és a heves üldözés ellenére sikerült elmenekülniük Freiburg irányába, ahová éjszaka meg is érkeztek, majd rögtön előőrsöket küldtek ki.¹¹⁶ Ide vonult Paumgarten dandára is, így másnap a Ferdinánd-huszárok két osztálya újra egyesült.¹¹⁷ A Nádor-huszárok továbbra is Paumgarten alárendeltségében maradtak, és egyik osztályuk a visszavonulás során a dandár utóvédjét képezte.¹¹⁸ Az ütközet során a huszárság vesztesége az ezredtörténetek alapján: 30 halott, 90 sebesült, 57 fogságba esett, 35 eltűnt személy, összesen 205 fő. Ha a számadatok nem is pontosak, annyi bizonyosan megállapítható, hogy messze a legnagyobb veszteséget a Nádor-huszárok hat százada szenvedte el /24 halott, 30 sebesült, 51 fogoly, 28 eltűnt/.¹¹⁹ A 205 főnyi veszteségből és az eredetileg hozzávetőleg 2300 fő létszámból kiindulva 9%-os arányt kapunk, ez valamivel kedvezőbb mint a szövetségesek körülbelül 11%-os vesztesége.¹²⁰ Persze hozzá kell tenni, hogy ez főleg a gyalogság veszteségéből adódott, amely természetesen mindig nagyobb volt mint a lovasságé.

A csatában tanúsított vitézségükkel többen szereztek kitüntetést. Ezüst vitézségi érmet kaptak a Hessen-Homburg-huszárok közül:

¹¹⁴ AMON, 1876. 76.

¹¹⁵ HORSETZKY, 1913. 240.

¹¹⁶ AMON, 1876. 77.

¹¹⁷ AMON, 1893. 279.

¹¹⁸ AMON, 1876. 80.

¹¹⁹ AMON, 1876. 75, 77.

¹²⁰ A 11% saját számítás a Doberdói Bánlaky által közölt adatok alapján. BÁNLAKY, 1941. 394-398. Ezzel szemben Berndt 19%-os veszteségről beszél a szövetségesek esetében. BERNDT, 1897. 55.

Pákozdy Mihály őrmester két iszapba rekedt ágyú megmentéséért. Berényi József közhuszár, aki kivágta kapitányát az ellenség közül, s eközben maga is megsebesült. Farkas István és Varga Ferenc köztízek, akik megmentették a század trombitását és még egy társukat, 6 aranyat kaptak. Pataki Ferenc közlegényt pedig a napi parancsban dícsérték meg, miután átengedte lovát Gyulay tábornagynak, aki alól kilőtték a sajátját.¹²¹ A Kienmayer-huszárok között egy arany és két ezüst vitézségi érmet osztottak ki.¹²² A Nádor-huszárok négy arany és négy ezüst vitézségi érmet, valamint többen pénzjutalmat kaptak.¹²³ A Ferdinánd-huszárok kitüntetéseiről sajnos nem találtam adatokat.

A szövetségesek három főirányban vonultak vissza, a balszárnyon az osztrák csapatok legnagyobb része Neu-Pretschendorf és Frauenstein, a főleg poroszokból és oroszokból álló középső oszlop Dippoldiswalde és Altenberg helységeken át, a 2. porosz hadtest pedig a lockwitzi magaslatokról igyekezett Maxenen és Glashüttén keresztül dél felé.¹²⁴

A szövetséges erők üldözése közben Vandamme tábornok hadteste Pirnáról Teplitz felé próbált előrenyomulni, hogy ott a visszavonuló főereget oldalba, illetve hátba támadja. Ezt a Königstein és Pirna térségében állomásozó Ostermann-Tolsztoj tábornok vezette orosz 2. hadtest augusztus utolsó napjaiban heves csatározásokban próbálta meggátolni.¹²⁵ Vandamme-nak ennek ellenére sikerült visszanyomnia az orosz csapatokat, akik 29-én este véres előharcok után Kulm és Teplitz között foglaltak állást, ahová viszont Barclay de Tolly parancsnoksága alatt orosz és osztrák erősítések érkeztek. A Kleist vezette 2. porosz hadtestnek pedig

¹²¹ AMON, 1882. 389.

¹²² AMON, 1880. 495.

¹²³ AMON, 1876. 75–79.

¹²⁴ GABÁNYI, 1913. 961. Ténylegesen az eredeti parancsnok, Württemberg herceg vezényelte a hadtestet, és a később kinevezett Ostermannak nem sok befolyása volt. Különösen miután 29-én egy ágyúgolyó elvitte a bal karját. A szakirodalom mégis általában Ostermann-féle különítményről beszél. Erre vonatkozólag ld. GABÁNYI, 1913. 961, 963.

¹²⁵ GABÁNYI, 1913. 960–962.

sikerült a franciák hátába és oldalába kerülni.¹²⁶ Az augusztus 30-án lezajlott ütközetben így a szövetségesek megsemmisítő vereséget mértek a franciákra, fogságba esett 8–10.000 fő, köztük a parancsnok Vandamme tábornok is. További 10.000 francia elesett vagy megsebesült. A szövetségesek vesztesége mintegy 11.000 fő volt.¹²⁷

Az ütközetben magyar huszárezredek nem vettek részt, de a csata végére megérkezett a Hessen-Homburg-huszárezred három svadronja Simonyi József őrnagy vezetésével, akiket még 28-án irányítottak Kulm térségébe. A huszárokat rögtön a menekülő ellenség üldözésére küldték.¹²⁸ Simonyi agarászatnak nevezte el ezt a több napos hajszát, melynek során 345 foglyot ejtett, több fogságban lévő orosz és porosz katonát pedig kiszabadított. Ekkor történt, hogy Königswaldnál francia gyalogosok egy kősziklás hegyre húzódtak, és ott készültek ellenállást kifejteni. Amíg lehetett, a huszárok lovon nyomultak utánuk, amikor pedig a lovakkal képtelenség volt tovább menni, Simonyi leszállította lovaikról embereit, és gyalogosan, karabélyaikból élénken tüzelve rohamozták meg a magaslatot, ahol 51 franciát fogtak el kapitányukkal együtt.¹²⁹ Simonyi szeptember 4-én tért vissza Dux helységhez, ahol ezrede többi alegysége táborozott. Kilenc nappal később pedig megkapta alezredesi kinevezését.¹³⁰

A kulmi csata jelentősége anyagi szempontból is nagy volt, hisz az ellenség egész tüzérsége és málhavonata is a szövetségesek kezébe került. Még fontosabb volt azonban a győzelem erkölcsi és morális hatása, hisz a tavaszi hadjárat sikertelensége és a drezdai kudarc után végre győzelmet arattak. Megnőtt a katonák elszántsága, bizalmuk vezéreikben, azoké pedig csapataikban, összességében az egész koalíció megszilárdult.¹³¹ Mindezt még fokozta, hogy közben más harctereken is sikereket értek el.

¹²⁶ GABÁNYI, 1913. 963–964.

¹²⁷ EHNL, 1913. 165–166.

¹²⁸ AMON, 1882. 390.

¹²⁹ ZEUGNIB, 1814.; NAGY, 1912. 514–515.; BERKÓ, 1954. 183–184.

¹³⁰ NAGY, 1912. 516.

¹³¹ EHNL, 1913. 164.

Bülow még augusztus 23-án Gross-Beerennél megállította és visszaverte a Berlin felé előrenyomuló Oudinot marsallt. Blücher pedig 26-án a Katzbach folyó mentén legyőzte Macdonaldot, aki Napóleon és Ney Drezdába történő elvonulása után vette át az itt állomásozó erők feletti parancsnokságot.¹³²

Mindezek alatt Csehország északi határvidékén Neipperg csapatai továbbra is Poniatowski hadtestével álltak szemben, de azok túlereje miatt kiűzésükre erősítés nélkül nem vállalkozhattak. Ezért egyelőre csak, főleg éjszaka végrehajtott, portyázásokkal próbálták nyugtalanítani az ellenséget, és minél jelentősebb károkat okozni számukra. Ilyen feladattal bízták meg Pickl kapitányt is a Császár-huszároktól, Blankenstein kapitányt pedig a hasonló nevű ezredből, és svadronjaik mellé még egy vadászosztagot is beosztottak. Pickl Reichenberg város Gablonz felőli környékén, Blankenstein Rochlitz és Reichenberg között működött. 23-án Derra 1. huszárezredbeli alezredest is Reichenberghez irányították, hogy szükség esetén támogassa a két különítményt. Erre hamarosan szükségük is lett, mivel, mikor Derra Reichenberghez ért, a két kapitány már harcban állt. Az alezredest és huszárai rögtön az ellenségre vetették magukat, és egészen a városon kívül fekvő táborukig üzték őket. A franciák több halottat és sebesültet vesztek, 50 emberük pedig fogságba esett.¹³³ Ezután is több portyázásban, járőrharcban vettek részt a huszárok, míg végül a kulmi vereség hatására a franciák szeptember 1-én és 2-án visszavonultak Szászországba, és csak Rumburgot hagyták megszállva.¹³⁴ Szeptember elején Schwarzenberg újból átkelt az Érchegegyeségen és Drezda felé nyomult előre, majd előrenyomulását beszüntetve, Aussignál foglalt állást, mivel megtudta, hogy Napóleon, aki közben visszaszorította Blüchert, szintén idevonult. Jelentősebb összeütközésre azonban nem került sor köztük sem ekkor, sem Napóleonnak szeptember 17-én Drezdából Nollendorf-Aussig felé végrehajtott előnyomulásakor.¹³⁵ Így október első

¹³² BÁNLAJKY, 1941. 398–399.

¹³³ AMON, 1898. 315.

¹³⁴ PIZZIGHELLI, 1897. 621.

¹³⁵ BÁNLAJKY, 1941. 399.

feléig mindössze portyázások és kisebb csatározások zajlottak cseh és elsődlegesen szász területeken.¹³⁶ Az egyik ilyen csatára Napóleon fent említett előrenyomulásakor került sor. A franciák lovassága a kulmi völgyben heves támadást indított Colloredo tábornagynagy csapatai, köztük a Hessen-Homburg-hu-szárok előőrsei ellen, akik az új hadrend szerint Colloredo 1. hadtestének kötelékébe tartoztak. A közelben állomásozó Simonyi alezredes három svadronjával azonnal a segítségükre indult, és a tőle megszokott módon az ellenséget viaszorította.¹³⁷ Ezután Döry József kapitány, szintén a 4. huszárezredből, indult felderítésre svadronjával. Ennek során Arbesau falu közelében észrevette, hogy két úteget francia lándzsások támadtak meg, sőt négy ágyút már hatalmukba is kerítették. A kapitány sem tévovázott, huszáraival rárontott az ellenségre, majd szétverte őket, és az ágyúkat is visszaszerezte. Hőstettéért később elnyerte a legmagasabb osztrák katonai kitüntetés, a Mária Terézia-rend lovagkeresztjét.¹³⁸

A szövetségesek nagyobb portyázó különítményeket is alakítottak ekkor különféle alakulatokból, melyek közt rendszerint huszárok is szerepeltek. Különösen két ilyen különítmény működése érdemel figyelmet. Az egyiket gróf Emanuel Mensdorff-Pouilly ezredes vezetésével már augusztusban az Érchegegyesen való átkelés előtt létrehozták a 4. huszárezred 1. őrnagyi osztályának 1. svadronjából, a 3. huszárezred alezredesi osztályából és két orosz kozákezből.¹³⁹ A teljes létszám 1.000 fő körül lehetett, de a lipcei csata előestéjére ez 790-re csökkent.¹⁴⁰ Feladata a franciák visszavonulási és összeköttetési vonalainak nyugtalanítása, szállítmányaik, hadiszereik zsákmányul ejtése

¹³⁶ PIZZIGHELLI, 1897. 622.; HIRTENFELD, 1857. 1071.

¹³⁷ AMON, 1882. 390-392.

¹³⁸ AMON, 1882. 392. Több szerző tévesen az augusztus 30-i kulmi ütközet történései között említi ezt az esetet.

¹³⁹ MENSENDORF-POUILLY, 1913. 473.; AMON, 1893. 281. ; AMON, 1882. 387.

¹⁴⁰ MENSENDORF-POUILLY, 1913. 473.; HOEN, 1913. Anhang II. 690. Holzinger-Berstett tanulmánya ezzel szemben 2000 fős eredeti létszámról beszél. VERWENDUNG, 1908. 14.

volt.¹⁴¹ Küldetését már a drezdai csata idején kiválóan teljesítette, mint azt a Schwarzenberg főhadiszállásán augusztus 31-én kiadott jelentés is tanúsítja: „*Mensdorff ezredes a legnagyobb sikerrel működött az ellenség hátában, futárokat tartóztatott fel, foglyokat ejtett, több ellene küldött lovasalakulatot szétvert, sőt Lipcse 8.000 főnyi őrségét is olyan félelemben tartotta, hogy azok nem mertek a városból kijönni és őt megtámadni.*”¹⁴²

A másik különítményt szeptember 3-án állították össze báró Thielemann orosz altábornagy parancsnoksága alatt szintén válogatott csapatokból, két orosz kozákezredből, négy svadron sziléziai lovasból, három svadron osztrák svalizsérből, a Kienmayer-huszárok ezredesi osztályának 1. svadronjából, továbbá négy ütegből. Létszáma kezdetben 2.200 fő körül volt, azonban a lipcsei csata kezdetére 1.300-ra csökkent.¹⁴³ Feladata az Erfurt és Lipcse közötti útszakasz szemmel tartása, és az előző alakulathoz hasonlóan a konvojok, lőszerszállítmányok megsemmisítése, a franciák hátában lévő raktárak elpusztítása, a futárok elfogása, és az ellenség Rajna felé történő hírközlésének zavarása, megbénítása volt.¹⁴⁴

Szeptember 10-én a két különítmény parancsnoka megegyezett a Lipcse és Drezda közötti úton való működésük összehangolásában.¹⁴⁵ Szeptember 21-én pedig egy időre egyesítették is erőiket. Sőt a Chemnitznél állomásozó Platov gróf kozák atamánt is segítségül hívták az Altenburg város elleni támadáshoz, mivel Lefebvre tábornok, akivel 24-e óta már többször összecsaptak, öt lovasdandárral és néhány zászlóalj gyalogsággal ide vonult.¹⁴⁶ Illésy ezredes szintén parancsot kapott Schwarzenbergtől, hogy erre az akcióra a Nádor-huszárok három svadronjával csatlakozzon Platov gróf alakulatához, amely

¹⁴¹ PILCH, 1933. 200.

¹⁴² EHNL, 1913. Anhang XII. 222.

¹⁴³ HOEN, 1913. Anhang II. 690.; AMON, 1880. 496. A svalizsér az örökös tartományokból kiegészített könnyűlovasság volt a császári-királyi hadseregben, a chevauxleger szó magyaros formája.

¹⁴⁴ AMON, 1880. 496.

¹⁴⁵ AMON, 1882. 409.

¹⁴⁶ AMON, 1880. 501.; AMON, 1882. 411.

tizen négy pulk /ezred/ kozákból, egy zászlóalj gyalogságból és két ágyúból állt.¹⁴⁷ Thielemann és Mensdorff-Pouilly 28-án reggel 9 órakor ért a város közelébe, de Platov egységei ekkor már javában harcban álltak, sőt az ellenség jelentős részét visszavonulásra is kényszerítették. A Mensdorff vezette elővéd francia vértesekbe ütközött, egy gyors támadással azonban teljesen szétverte őket. Az ellenség, tüzéségének fedezete alatt, Zeitz városa és az Elster folyón túli magaslatok irányába próbált visszahúzódnival, de Platov, Thielemann és Mensdorff lovasságának egyesített támadása hatalmas zűrzavart okozott köztük.¹⁴⁸

Lefebvre elvesztette csaknem egész utóvédjét, és ami megmaradt az is félig a felbomlás állapotába került. A tábornok hadteste végül csaknem teljesen felőrölve Weissenfels irányába vonult vissza, aminek során Mensdorff egészen Nauendorffig üldözte őket.¹⁴⁹ A franciák lovasság által cserbenhagyott gyalogságának nagy része, amely nem érte el az Elster túlszaját, a város előtt található gyárépületbe vette be, és barikádozta el magát. Thielemann önkénteseket kért megtámadásukhoz, kozákok, svalizserek, magyar és porosz huszárok egyaránt jelentkeztek. Kezdetben karabélyaikból tüzeltek az ezúttal gyalogossá átvedlett lovasok, majd szétrobbantották az ajtókat és a barikádokat, vagy ahol ez nem sikerült, ott az ablakokon át hatoltak be szablyával a kézben. A sötétség beálltára sikerült végül megtisztítani a hatalmas épületet a kétségbeesetten küzdő franciáktól. A nap során az ellenfél számtalan embert veszített halottakban és foglyokban egyaránt. 1 ezredes, 55 tiszt és 1.380 ember esett fogságba, valamint több mint 400 lovat is zsákmányoltak a szövetségesek, akik vesztesége 300 fő volt.¹⁵⁰ Huszáraink közül ezúttal is többen kitüntették magukat.

Október 9-én Bennigsen tábornok orosz hadserege, akinek ezúttal alárendeltségébe helyezték az osztrák 1. hadtestet, kötelékében Ignaz von Hardegg altábornagy hadosztályával

¹⁴⁷ AMON, 1876. 84.

¹⁴⁸ AMON, 1880. 501–502.; AMON, 1882. 411–412.

¹⁴⁹ AMON, 1882. 412.

¹⁵⁰ AMON, 1880. 502.

felderítésre indult Dohna irányában a Dreza védelmére hátra maradt francia hadtest ellen. Hardegg hadosztályának elővédjét a Hessen-Homburg-huszárok három svadronja és egy pulk kozák képezte, élén pedig ismét a már többször emlegetett Simonyi báró, „a legvitézebb huszár” állt.¹⁵¹ Először két ezrednyi francia lovasságot támadott meg, és vert szét, majd egy, a sáncaik mögül kivonult zászlóaljba ütközött, akik a huszárok ellen négyszöget formáltak. Simonyi először megadásra szólította fel őket, majd miután ezt megtagadták, a négyszöget egyszerre mind a négy sarkán megrohamozta és szétverte. Sőt még az ún. sast is megszerezték a franciáktól, amit azok akkoriban zászló helyett használtak.¹⁵²

Szeptemberben és október első heteiben a franciák helyzete egyre súlyosabbá vált, a hadsereg létszáma nagy mértékben zsugorodott a szakadatlan erőltetett menetek és az éhség következtében, hisz a legénység naponta csak negyed kiló kenyeret kapott, hús pedig már egyáltalán nem volt, így nem csoda, hogy a betegek száma 90.000-re nőtt.¹⁵³ A francia katonák jelentős része amúgy is szinte gyerek volt. A bajor, szász és egyéb vazallus német katonák pedig tömegesen dezertáltak, sőt Bajorország át is állt a szövetségesek oldalára. Míg a háború Franciaország számára kezdte elveszíteni nemzeti jellegét, addig egész Németországot a nemzeti felszabadító mozgalom láza hatotta át. Mindezt Napóleon is érezte már a tavaszi hadjárat során.¹⁵⁴

Mivel a koalíció erői mindenhol előrenyomultak, Napóleon Elba menti állásait feladva Lipcse körül vonta össze hadait.¹⁵⁵ A szövetségesek értesültek erről, és mivel úgy ítélték meg, hogy a helyzet számukra kedvező az ellenség megsemmisítésére, 13-án az alten-burgi főhadiszálláson Schwarzenberg elrendelte a főerőknek a Saale és a Pleisse közötti egyesítését.¹⁵⁶ Szükségessé vált egyúttal,

¹⁵¹ AMON, 1882. 393.

¹⁵² AMON, 1882. 394; BERKÓ, 1954. 184.

¹⁵³ LEFEBVRE, 1975. 655–656.

¹⁵⁴ TARLÉ, 1963. 275–276.; TULARD, 1997. 437.

¹⁵⁵ BERKÓ, 1954. 184.

¹⁵⁶ MARKÓ, 1943. 141.

hogy az ellenfél erejét és állásait közelebbről felmérjék, ezért 14-én Wittgenstein orosz lovassági tábornok vezetésével nagyszabású fegyveres felderítést hajtottak végre. Ez a Lipcsétől 8 km-re délkeletre fekvő Liebertwolkwitz mellett nagy lovascsatához vezetett a franciákkal. Már ekkor hatalmas seregrészek csaptak össze, előre jelezve a közelebbi döntő ütközet gigantikus méreteit. Wittgenstein és Murat egyaránt körülbelül 70 ezer fővel vett részt az összecsapásban, melyben két magyar huszárezred is szerepelt.¹⁵⁷ Wittgenstein parancsnoksága alá helyezték ugyanis a Klenau vezette 4. osztrák hadtestet, amely 14-én reggel Thräma-ról Liebertwolkwitz felé nyomult előre, elővédjét pedig Mohr altábornagy hadosztálya alkotta, kötelékében a Ferdinánd főherceg és a Nádor-huszárezre-dekkel, amelyek négy illetve hat svadronnal vettek részt a küzdelemben.

A nap történései közül Johann Zahn 3. huszárezredbeli kapitány tette érdemel említést. Ő svadronjával a Pahlen tábornok már rendkívül kimerült oroszait szorongató francia lovasság balszárnya ellen intézett támadást a Hohenzollern-svalizséreki ezredesi osztályával közösen, és sikeresen meg is állította előrenyomulásukat. Miután a felderítés elérte célját, Wittgenstein beszüntette a további támadást, a küzdelem pedig a sötétség beálltáig tartó kölcsönös ágyúzássá alakult át. A franciák a csatában 1.000 halottat vesztek, 500 emberük pedig fogságba esett. Az osztrák 4. hadtest 195 halottat és 877 sebesültet veszített, ebből a két huszárezred vesztesége 7 halott és 19 sebesült volt, 1 fő fogságba esett, 5 személy pedig eltűnt, vagyis az összes veszteségük 32 fő volt.¹⁵⁸ Másnap, 15-én Blücher is megindult Lipcse irányába Halléből, Bernadotte pedig Köthen helységéből.¹⁵⁹ 16-án reggel 8 órakor, egy esős, borongós, hideg vasárnapon a szövetségesek három irányban megindított

¹⁵⁷ MARKÓ, 1943. 142–143. A Ferdinánd-huszárok alezredesi osztálya szintén ott volt Lipcsénél, de továbbra is Mensdorff-Pouilly egységébe kikülönítve.

¹⁵⁸ HOEN, 1913. Anhang IV. 737. Amon szerint a Nádor-huszárok csak 10 embert vesztek, a Ferdinánd-huszárok esetében viszont ő is 16-ról tud. Ezekre vonatkozólag AMON, 1876. 293. és AMON, 1893. 289.

¹⁵⁹ BÄNLAKY, 1941. 399.

támadásával kezdetét vette az újkor addig vívott legnagyobb csatája, amely „*a népek csatája*” néven vonult be a világtörténelembe.¹⁶⁰ Az erőviszonyok az első napon még viszonylag kiegyenlítettek voltak, Schwarzenberg 193.000 emberével és 893 lövegével szemben Napóleon 173.000 katonával és 700 löveggel vehette fel a harcot. A következő két nap során azonban drámai változások álltak be, míg Napóleon hadereje az erősítések megérkezésével is csak 190.000 főre nőtt, addig a szövetségesek csoportosítása több mint 110.000 főnyi erősítést vonhatott magához, így létszáma a 300.000-t is meghaladta.¹⁶¹

A szövetségesek előrenyomulásából három különálló harctér keletkezett, az ezeken lezajlott harcokat más-más néven nevezik. A Schwarzenberg és Napóleon közti küzdelmet wachau-i csatának hívják, míg Gyulay tábornagy és Bertrand tábornok közt a lindenau-i ütközet, Blücher és Ney között pedig a möckerni csata folyt le.¹⁶² Mivel az egész ütközet bemutatása nem képezi a tanulmány célját, ezért csak a főbb eseményekre és a huszárság szereplésére térek ki.

Az első napon a Wachau ellen támadó főerők jobbszárnyát Klenau hadteste képezte, benne a 3. és 12. huszárezreddel, megerősítve a porosz Ziethen generális dandárjával és Platov gróf kozákjaival. Liebertwolkwitz és az azt övező magaslatok bevétele volt a feladatuk. Az egyik gyalogezred ugyan elfoglalta a helységet, azonban rögtön vissza is szorították.¹⁶³ A hevesen tomboló harc ide-oda hullámzott, míg végül dél körül Napóleon úgy döntött, ellentámadásba megy át, és megkísérli az áttörést a centrum és a jobbszárny ellenében.¹⁶⁴ Macdonald és Mortier marsallok túlereje Kolmberg térségében lassan vissza is szorította Klenaut, aki kis híján maga is fogságba esett, de végül a centrumhoz hasonlóan a harc itt is álló jelleget öltött, majd fokozatosan ágyúzásba ment

¹⁶⁰ MARKÓ, 1943. 144.

¹⁶¹ BÁNLAKY, 1941. 401.

¹⁶² BÁNLAKY, 1941. 401.

¹⁶³ AMON, 1876. 94–95.; AMON, 1893. 290–291.

¹⁶⁴ BÁNLAKY, 1941. 402.; MARKÓ, 1943. 145–146.

át.¹⁶⁵ A Kolmberg körüli harcok alatt Sebastiani tábornok lovasságával Seyffertshayn és Klein-Pössna között jelent meg, ahol heves lovascsata vette kezdetét. Ebben a Nádor- és a Ferdinánd-huszárok is részt vettek. Azonban az erős ágyútűzben a lehengető túlerő ellen nem tudták tartani magukat. A Nádor-huszárok két svadronja például három ezrednyi vértessel szállt szembe, és csak rendkívüli vitézségüknek köszönhetően, hogy nem gázolták le őket. Végül sikerült a lovasságnak a Gross-Pössna, Fuchshayn és Seyffertshayn melletti állásaikba visszavonulni, amelyeket a gyalogsággal együtt tovább védelmeztek.¹⁶⁶ A Ferdinánd-huszárok a Ziethen-dandár szárnyát fedezték, amikor az a Fuchshayn környéki magaslatokat előzőnlő francia gyalogság ellen intézett támadást. A fenti ezred veszteségeit érzékelteti, hogy egyik svadronjukat egy őrmester vezette, mivel valamennyi tiszt megsebesült.¹⁶⁷

Gyulay tábornok eközben Lindenau irányába tört előre három oszlopban. A középső oszlopot Liechtenstein herceg lovassága mellett Thielemann és Mensdorff-Pouilly osztagai képezték, kötelékükben négy svadronnal a 3., 4. és 8. huszárezredből.¹⁶⁸ Gyulay csoportosításának feladata a következő volt: a sziléziai hadsereggel való kapcsolat biztosítása, és a franciák figyelmének elterelése a főerők támadásának irányából.¹⁶⁹ Az ellenség Plagwitz előtt állást foglalt gyalogságának és lovasságának tömegeit sikerült Lindenauig visszavetni, főként a lovasságnak köszönhetően, s egyúttal az összeköttetést is helyreállították a poroszokkal. A falut elérve, azonban a lovasság szerepe háttérbe szorult a rossz terepviszonyok miatt, és mindössze a Lindenau ágyúzására előretolt lövegek biztosítása maradt rájuk.

A gyalogság ezzel szemben egész nap küzdött Lindenau birtokáért, és noha kétszer is rohammal bevette, az erős ellenséges tüzés miatt megtartani nem tudta. Végül az éjszaka véget vetett a

¹⁶⁵ BÁNLAKY, 1941. 402.; AMON, 1876. 95.

¹⁶⁶ AMON, 1876. 96–97.

¹⁶⁷ AMON, 1893. 291–292.

¹⁶⁸ AMON, 1880. 509.; AMON, 1882. 415.

¹⁶⁹ MARKÓ, 1943. 144.

küzdelmeknek, Gyulay pedig az előőrsök felállítása után visszavonult hadtestével a markranstädti táborba.¹⁷⁰ Az első nap reggelén a 8. huszárezred 5 svadronja ugyan a Merweldt tábornok vezette 2. hadtest első vonalának jobbszárnyán Zwenkautól Connewitzig vonult, de az ottani Pleisse-híd elleni támadáshoz az ingoványos terep miatt nem vetették be. Ezért a János főherceg-dragonyosokkal és a tüzérséggel együtt a gautsch-i fennsíkra küldték, ahol három napon át csak nézői lehettek a harcoknak.¹⁷¹

Összességében 16-án a franciák Lipcsétől délre és nyugatra sikeresen tartották magukat, északon viszont a szövetségesek visszaszorították őket a városra.¹⁷² 17-ére Schwarzenberg először a támadás folytatását rendelte el, de a tartós esőzés miatt keletkezett nagy sárban a kiadott intézkedések oly nagy késésekkel jutottak el a parancsnokságokhoz, hogy a fővezér végül jobbnak látta a támadást 18-ára halasztani. Ezt egyébként a csapatok kimerültsége is indokoltta tette.¹⁷³ 17-én ezért csak Lipcsétől északra és nyugatra került sor alárendeltebb jelentőségű harcokra.¹⁷⁴ Említést érdemel, hogy Napóleon fegyverszüneti ajánlatot tett, de ezt a szövetségesek visszautasították.¹⁷⁵

A mi szempontunkból a legfontosabb, hogy több huszárezredünk is ezen a napon ért a csatater közelébe. A 2. császári-királyi könnyűhadosztály Bubna altábornagy vezetésével, kötelékében az 1., 6. és 7. huszárezreddel, 16-án éjszaka érte el 14 óras erőltetett menet után Hubertusburgot.

Másnap reggel hajnalhasadtával a Neipperg-dandár, mely a hadosztály elővédjét alkotta bevonult Wurzenbe, ahonnan a dandárparancsnok a Császár-huszárok egyik osztályát a Mulde folyó mentén felderítésre küldte. Ezek egy Wurzen ellen vonuló francia oszlopba ütköztek, de egy gyors támadással visszavetették őket. Mivel a folyón átívelő hidat szétrombolva találták, Neipperg

¹⁷⁰ AMON, 1880. 509–510.; AMON, 1882. 415.

¹⁷¹ AMON, 1880. 509.

¹⁷² BÁNLAJKY, 1941. 403.

¹⁷³ MARKÓ, 1943. 147.

¹⁷⁴ AMON, 1876. 101.

¹⁷⁵ BÁNLAJKY, 1941. 404.

elrendelte annak helyreállítását. A Császár-huszárok azonban ezt nem várták meg, hanem átúsztattak a túlpartra, és a Lipcsébe vezető úton lassan előrenyomultak.¹⁷⁶ Egyedül Pickl kapitány maradt svadronjával és egy Landwehr-zászlóalj három kompániájával Wurzenban, hogy a hadosztály hátát a későbbiekben biztosítsa. Sötétedett már, amikor a hadosztály zöme Mochern helységet elérte, Neipperg ugyanakkor már Gerichshayn felé nyomult előre. Itt viszont egy erős ellenséges oszloppal találta magát szembe.

A Blankenstein-huszárok egy osztályával a dandár jobbszárnyát biztosító Saint-Quentin őrnagy is jelentette, hogy francia csapatokba ütközött, és Pickl kapitány küldönce is megérkezett, hogy ezer főnyi francia gyalogság és egy lovas osztály támadásra készül Wurzen ellen. A sötétség miatt már nem volt lehetőség a három irányból támadó ellenség erejének pontos felderítésére, de Bubna bízott katonáinak bátorságában és vitézségében. Nem alaptalanul, hisz Neipperg visszaszorította a vele szemben állókat. Ebből a küzdelemből a Császár-huszárok is derekasan kivették a részüket. A jobbszárnyon megjelent oszlopot szintén menekülésre kényszerítették. Pickl már korábban utasítást kapott, hogy túlnyomó erejű ellenség támadásakor vonuljon vissza a Mulde túlpartjára, a hidat pedig rombolja le. A vitéz kapitány azonban inkább előrenyomult az ellenség felé. A gyalogszázadok össztüzeket leadva hatoltak előre, Pickl pedig ezzel egy időben hatalmas lendülettel támadta oldalba huszáraival az ellenséget, akik, mivel a sötétben felmérni sem tudták a rájuk támadók számát, vad menekülésbe kezdtek.¹⁷⁷

Estefelé kapta Bubna a következő napra vonatkozó parancsot, miszerint reggelre Beicha helységnél Bennigsen hadseregéhez kell csatlakoznia, és az ő alárendeltségében kell részt vennie a meginduló támadásban.¹⁷⁸ A Colloredo parancsnoksága alatt álló 1. császári-királyi hadtest, a Hessen-Homburg-huszárokkal a kötelékében, szintén 1-én vonult Borna helységből Magdebornra.¹⁷⁹

¹⁷⁶ AMON, 1898. 328.

¹⁷⁷ AMON, 1898. 329–331.

¹⁷⁸ GESCHICHTE, 1914. 148.; MARKÓ, 1943. 150.

¹⁷⁹ AMON, 1882. 394.

Megérkezvén Simonyi alezredes is azonnal elfoglalta kijelölt helyét, s egy Magyarországra induló tiszttel a következő levelet küldte Kállay Miklós Szabolcs megyei alispánnak: „*Az esső esik, az ágyúgolyóbis egymást éri körülöttem, de mégis a gyepen hasmánt írok Méltóságos Úrnak ezen főtiszt által, hogy tudgya meg, hol vagyunk.*”¹⁸⁰

18-án reggel 8 órakor az egész vonalon megindultak a szövetséges csapatok.¹⁸¹ Napóleon célja viszont már csak az előző este elrendelt visszavonulás biztosítása volt.¹⁸² A szövetségesek jobbszárnyán Bennigsen tábornok csapatai két oszlopban álltak Fuchshayn és Seiffertshayn települések mellett. Az egyik oszlop feladata az ellenség balszárnyának megtámadása Liebertwolkwitznál, a másiké pedig a balszárny átkarolása volt Klein-Pössnán keresztül. Az első oszlopban ott volt Klenau hadteste is, a másodikban pedig Bubna hadosztálya. A Klenau-hadtest Gross-Pössnánál állt, innen kellett támadást indítaniuk a franciák Liebertwolkwitznál lévő, erős és elsáncolt állásai ellen, amint a Bubna-hadosztály átkarolása kezd kibontakozni.¹⁸³ Utóbbi seregetest előre is nyomult Klein-Pössnáiig, majd ellenállásba nem ütközve, birtokba vette a települést.¹⁸⁴

Klenau hadteste azonban ezt be sem várva, a kiadott parancstól eltérően 8 óra helyett már 7 órakor támadásra indult, miután az előőrsek már hajnalban jelentették, hogy a franciák erőiket többek közt Liebertwolkwitzból is visszavonták, és a helységet már csupán erősebb hátvédosztagok tartják megszállva.¹⁸⁵ A hadtest elővédjét alkotó Paumgarten-dandár, és benne a 3. és 12. huszárezred, Kolmberg és Liebertwolkwitz irányába nyomult. Útközben csak egy gyenge lovas osztályt talált, amelyet minden nehézség nélkül visszavert. Majd rövid harc után Liebertwolkwitzot is birtokba vette. Ezután Klenau a Holzhausen nevű helység ellen indult

¹⁸⁰ NAGY, 1912. 520.

¹⁸¹ MARKÓ, 1943. 151.

¹⁸² HORSETZKY, 1913. 149.

¹⁸³ MARKÓ, 1943. 150.

¹⁸⁴ AMON, 1898. 331.

¹⁸⁵ AMON, 1876. 102.; MARKÓ, 1943. 151.

támadásra, ezt a franciák már keményen védték, de két császári-királyi gyalogezrednek többszöri rohammal sikerült elfoglalni, majd a továbbiakban is megtartani.¹⁸⁶ Ezzel egyidejűleg Zuckelhausen birtokáért is kemény és hosszú küzdelem bontakozott ki, míg végül ezt is sikerült bevenni. E harcok alatt a 3. huszárezred a tüzéséget biztosította, miközben maga is heves ellenséges ágyútűznek volt kitéve.¹⁸⁷

Miután a franciák Zuckelhausent is kiürítették, Klenau egész lovassága üldözésükre indult, és egészen a Stötteritz nevű falu mögötti utolsó állásaikig vetette vissza őket, és közben még három ágyút is zsákmányul ejtett. A Nádor-huszárok mindvégig hősiessen az elővédben harcoltak, de egyúttal jelentős veszteségeket szenvedtek el, különösen Holzhausennél és Stötteritznél.¹⁸⁸ A Bubna-hadosztály 10 órakor ért Paunsdorf térségébe, ahonnan a Zech-meister-dandár kiszorította a franciákat, akiknek ugyan sikerült újra benyomulniuk a helységbe, de aztán végérvényesen kiűztek.¹⁸⁹ A szintén a Zechmeister-dandár kötelékébe tartozó 7. huszárezred a településért folyó harc alatt a közelben rejtőzködött el, hogy a faluból esetleg előtörő ellenséget megrohanja.¹⁹⁰ A Paunsdorfért zajló csatározás alatt kapta Bubna a hírt, miszerint Marmont marsall csapatainak egy része a csoportosítás jobbszárnyát fenyegeti, ezért ide küldte Neipperget az 5. vadász-zászlóaljjal és az eddig tartalékban álló 1. huszárezreddel. Az ezred számtalan támadást hajtott végre a vadászok tüzének támogatása mellett, és az ellenséget többször visszavetve sikerült őket előrenyomulásukban feltartóztatni.¹⁹¹ Nagy jelentőséggel bírt, hogy koradélután végre Bernadotte hadserege is beérkezett Paunsdorf környékére, fogadásukra a franciáknak jelentős erőket kellett

¹⁸⁶ AMON, 1876. 102–103.

¹⁸⁷ AMON, 1893. 292.

¹⁸⁸ AMON, 1876. 103.

¹⁸⁹ AMON, 1898. 331.

¹⁹⁰ GESCHICHTE, 1914. 148.

¹⁹¹ AMON, 1898. 331–332.

átcsoportosítani.¹⁹² Helyzetüket a szász csapatok hamarosan bekövetkező átpártolása még tovább rontotta.

Bubna a svédek támogatandó, Sellershausen falu megtámadását határozta el, amit porosz csapatokkal közösen sikeresen végre is hajtott.¹⁹³ A Liechtenstein-huszárok a rohamra induló csapatok tartalékát képezték, így ekkor sem kerültek bevetésre.¹⁹⁴ A Blankenstein- és a Kienmayer-huszárok szintén nem kerültek harcba a nap folyamán.¹⁹⁵

A Hessen-Homburg-huszárok viszont alaposan kivették részüket a küzdelemből. A balszárnyon felvonuló Hardegg-hadosztály elővédjét, mely az ezred két svadronjából és egy pulk kozákból állt, ezúttal is Simonyi alezredes vezette. Egy magaslaton ellenségbe ütközött, akiket, miután felfejlődttette az elővédet, az első támadással visszavetett. Később üldözésük közben éppen egy szurdokból hatolt kifelé, amikor egy magaslaton három francia lovasezredet és több más fegyvernembeli csapatot látott maga előtt. Az alezredes megvárta, míg a lovassági lövegek felvonultak, és tüzelni kezdtek, majd a legalább tízszeres túlerőben lévő ellenséget megrohmozta, és első lépcsőjét vissza is verte. Ekkor viszont már nyomult előre a második lépcső, és a huszárok bizony bajban lettek volna, ha Stietka kapitány a Riesch-dragonosok egy svadronjával nem siet idejében a segítségükre. A huszárok gyorsan rendezték soraikat, és rohammal visszavetették az ellenséget. A nap folyamán összesen 18 rohamot intéztek a Riesch-dragonosokkal együtt az ellenségre, és a küzdőteret egész nap megtartották birtokukban.¹⁹⁶ A 12. roham után egy francia lövése mellbe találta Simonyit, a golyó azonban megakadt piros bőrtárcájában, melyben egy összehajtott papírcsomó volt, így nem történt különösebb baj. Rendkívüli vitézségéért I. Ferenc másnap, a Lipsésébe történő bevonuláskor a Hessen-Homburg-huszárok vezénylőezredesévé

¹⁹² MARKÓ, 1943. 151.

¹⁹³ AMON, 1898. 332.

¹⁹⁴ GESCHICHTE, 1914. 149.

¹⁹⁵ PIZZIGHELLI, 1897. 625.; AMON, 1880. 509.

¹⁹⁶ AMON, 1882, 396–397.

vagyis óbesterré nevezte ki Simonyit.¹⁹⁷ A Thielemann- és Mensdorff-Pouilly-különítményekbe beosztott huszárszázadok a Bertrand tábornok által visszavetett Gyulay-hadtest Elster folyó mögé történő visszavonulását biztosították.¹⁹⁸ Délután a küzdelem fokozatosan hatástalan ágyúzássá változott át, az éjszaka beálltával pedig a franciák előőrseik védelme alatt Lipcsébe húzódtak vissza, majd a főerők zöme innen tovább vonult Lindenauig.¹⁹⁹ A szövetségesek visszavetették a franciák elvonulását fedező hadtesteket.²⁰⁰ Így másnap már közvetlenül Lipcse birtokáért folyt a harc. Napóleon délelőtt hagyta el a várost, amelynek védelmét Macdonaldra és Poniatowskira bízta.²⁰¹ A szövetségeseknek dél körül sikerült behatolniuk a városba, ahol hihetetlen kavardás támadt.²⁰² A zűrzavart tovább fokozta, hogy a visszavonuláshoz egyedül rendelkezésre álló lindenai hidat a franciák tévedésből idő előtt felrobbantották, és ezzel feláldozták a hátvédjüket.²⁰³ Így a délután folyamán Lipcse végérvényesen a szövetségesek birtokába került.²⁰⁴ A város elleni rohamban a huszárok közül mindössze a Hessen-Homburg-huszárezred néhány százada vett részt, de aztán őket is visszavonták a Gröbern falu melletti táborba.²⁰⁵

Az óriási csata sok áldozattal járt. Otto Berndt szerint a franciák részéről 45.000 a halottak és sebesültek, 15.000 a fogságba jutottak száma, vagyis összesen 60.000 embert veszítettek. Ez 26,3 %-os veszteségnek felel meg. Elvesztettek továbbá 325 ágyút és 900 lőszerkocsit is. A szövetségesek együttes vesztesége 48.000 halott és sebesült, 5000 eltűnt személy, összesen 53 000 fő volt. Ebből 14 960 volt a császári-királyi erők vesztesége. A koalíció vesztesége

¹⁹⁷ NAGY, 1912. 521-522. Spiegel Raban addigi ezredparancsnok ugyanakkor vezérőrnagyi kinevezést nyert.

¹⁹⁸ AMON, 1880. 510.; AMON, 1893. 293.

¹⁹⁹ BÁNLAKY, 1941. 406.; MARKÓ, 1943. 153–154.

²⁰⁰ AMON, 1880. 511.

²⁰¹ HAUSSEK, 1913. 863. Más források szerint már megelőző éjszaka elvonult Napóleon. Erre vonatkozólag ld. LEITFADEN, 1900. 115.

²⁰² BÁNLAKY, 1941. 406.; MARKÓ, 1943. 154.

²⁰³ LEFEVBRE, 1975. 657.

²⁰⁴ BÁNLAKY, 1941. 406.

²⁰⁵ AMON, 1882. 401.

aránya 16,2% volt.²⁰⁶ A szövetségesek túlsúlya ezután még nyomasztóbbá vált, 250–260.000 emberrel rendelkeztek szemben Napóleon 120–130.000 katonájával.²⁰⁷

Az ütközetben, legalábbis 18-án, ott volt a főszereg kötelékében lévő mind a hét magyar huszárezred, a Mensdorff-Pouilly és Thielemann osztagába kikülönített alegységeket is beleszámítva, összesen 40 svadronnal. Összlétszámuk a Maximilian von Hoen által közölt adatok alapján valamivel több mint 4.800 fő lehetett.²⁰⁸ Azonban a 6. és 8. huszárezredek egyáltalán nem kerültek harcba, és a 7. huszárezred is csupán futár- és járőrszolgálatot teljesített.²⁰⁹ Az előbbi két huszárezred így nem is szenvedett veszteséget. A harcoló huszáralakulatok /31 svadron/ összlétszáma 3.890,²¹⁰ veszteségük pedig összesen 194 fő volt. 58-an haltak meg, 122-en megsebesültek, 6-an fogságba estek, 8-an pedig eltűntek. Ez hozzávetőlegesen 5%-os veszteségi aránynak felel meg, ami kifejezetten kedvezőnek mondható. A legnagyobb veszteséget a

²⁰⁶ BERNDT, 1897. 38. tábla. 57. Horsetzky a franciák veszteségét összesen 70.000-re, a szövetségesekét 54 ezerre, Doberdói Bánlaky pedig 60.000, illetve 47.000 főre teszi. HORSETZKY, 1913. 250.; BÁNLAKY, 1941. 406.

²⁰⁷ HORSETZKY, 1913. 250.

²⁰⁸ A Blankenstein-huszárok ugyanis csak négy svadronnal voltak jelen, mivel ezredesi osztályukat még október 12-én kikülönítették a Drezdát körülzáró csoportosításba. HOEN, 1913. Anhang II. 673–690. A 6. huszárezred két Drezdához kikülönített svadronjáról Hoen nem tud, így azok becsült létszámát /200-230/ levontam az általa közölt adatokból. A huszár csapattek egy részének a létszáma megnőtt a drezdai csata előttihez képest, feltéve ha a Horstenaу és Hoen által közölt adatok megfelelnek a valóságnak. A növekedés valószínűleg az időközben beérkezett erősítéseknek köszönhető, melyekre vonatkozólag azonban semmilyen konkrét információt nem találtam. Az augusztusi létszámot illetően ld. HORSTENAU, 1913. Anhang IV. 342–351., DORMÁNDY, 1914. 93–98.

²⁰⁹ AMON, 1880. 509.; PIZZIGHELLI, 1897. 625.; GESCHICHTE, 1914. 149. A Thielemann altábornagy osztagába kikülönített svadront kivéve, mely Hoen szerint ekkor 100 főből állt.

²¹⁰ Saját számítás Hoen adatai alapján. HOEN, 1913. Anhang II. 673–690. A tényyszerűség kedvéért meg kell említeni, hogy a Kienmayer-huszárok egy lova elpusztult, ennyi volt az összes veszteségük a három nap során.

Nádor- /80 fő/ és a Hessen-Homburg-huszárok /71 fő/ szenvedték el.²¹¹

Természetesen ezúttal is jó néhányan kitüntették magukat vitézségükkel. A legénység tagjai közül sokan pénzjutalmat, ezüst vitézségi érmet, a legkiválóbbak pedig arany vitézségi érmet kaptak. Ez utóbbit a Hessen-Homburg-huszároktól két fő, illetve a Nádor-huszároktól egy fő kapta meg.²¹² A rendkívüli vitézségükről tanúbizonyságot tévő tiszteket főleg előléptetéssel jutalmazták, néhányukat a cár a Szent Vlagyimir-rend lovagjává nevezte ki. A Hessen-Homburg-huszárezredbeli Weiss János főhadnagy pedig a Mária Terézia-rend lovagkeresztjét kapta egy ágyú visszaszerzéséért.²¹³

A szövetséges főparancsnokság már 18-án este, amikor nyilvánvalóvá vált a francia visszavonulás, kiadta parancsait az üldözésre. Gyulay azt az utasítást kapta, hogy az ellenséget Naumburg irányában megelőzve a Kösen helység melletti állásokat szállja meg.²¹⁴ Gyulay hadtestéből először, még aznap este, Mensdorff-Pouilly és Thielemann lovassága indult el.²¹⁵ Másnap Bubna is parancsot kapott, hogy hadosztályával, kötelékében az 1., 6., és 7. huszárezreddel, mint a főszereg elővédje vonuljon Pegau felé.²¹⁶ Klenau hadtestét, benne a 3-as és 12-es huszárokkal, szintén Pegauhoz küldték, de 21-én ezt a rendelkezést megváltoztatva Drezdához vezényelték, hogy csatlakozzon a várost körülzáró erőkhöz.²¹⁷ A koalíció tagjai az egész haderővel történő komolyabb üldözésre nem gondoltak, ehhez a csapatok is túlságosan kimerültek voltak.²¹⁸ Így csak a főszereg, valamint Blücher vezetésével a poroszok és az orosz erők egy része követte a

²¹¹ HOEN, 1913. Anhang V. 738-740. Az ezredtörténetekben található adatok estenként eltérnek ettől, és általában nagyobb veszteségről szólnak.

²¹² AMON, 1876. 100. ; AMON, 1882. 400.

²¹³ AMON, 1882. 397–399.

²¹⁴ MARKÓ, 1943. 155.

²¹⁵ AMON, 1880. 510.

²¹⁶ AMON, 1898. 332.

²¹⁷ AMON, 1876. 108.

²¹⁸ MARKÓ, 1943. 154.; BÁNLAJKY, 1941. 406–407.

franciákat. Az orosz haderő másik fele és az északi sereg Észak-Németországba vonult, hogy felszámolja a még ott található francia helyőrségeket.²¹⁹ Napóleon eközben a már Naumburnál álló Gyulayt kikerülte, és csupán Bertrand tábornokot küldte feltartóztatására, maga pedig Freiburgon át Erfurtnak, majd Fuldán át Mainznak vett irányt.²²⁰

A köseni hídnál elkeseredett harc bontakozott ki Bertrand egy hadosztálya és Gyulay elővédje között. A küzdelemben, amelyben Mensdorf-Pouilly különítménye is ott volt, végül sikerült visszaverni a franciákat.²²¹ A különítmény egyébként a franciák további üldözésében is különösen kitűnt, akárcsak a másik portyázó osztag, amelynek parancsnokságát október 24-én Thielemann altábornagytól Orlov-Denisov gróf altábornagy vette át.²²² Mindezek ellenére Napóleon számára az egyetlen komolyabb akadályt csupán a bajor Wrede lovassági tábornok jelentette, aki hadseregével a hesseni Hanaunál próbálta útját állni a franciák visszavonulásának. Napóleon azonban október 30-án és 31-én szétverte seregét, a harc során a tábornok maga is súlyosan megsebesült.²²³ A küzdelemben császári-királyi erők is részt vettek a bajorokkal közösen. Az események pontosabb megvilágításához itt szükségesnek tűnik visszautalni az előzményekre. A bajorok ugyanis, mint már említettem, az őszi hadjárat kezdetén Napóleon oldalán álltak. Velük szemben vonultatta fel Ausztria a dunai hadseregnek nevezett csoportosítást Felső-Ausztriában Reuß-Plauen herceg vezetésével. Az ő alárendeltségébe tartozott a 2. és a 11. huszárezred is.

Az Inn folyó mentén állt egymással szemben a két hadsereg, de harcérintkezésre nem került sor köztük.²²⁴ Sőt a bajor király tárgyalásokat kezdett a szövetségesekkel, és szeptember 17-én először fegyverszünetet kötött velük, majd október 8-án a Riedben

²¹⁹ PIZZIGHELLI, 1897. 625.

²²⁰ HORSETZKY, 1913. 250.; BÁNLAJKY, 1941. 406.

²²¹ AMON, 1882. 415–416.

²²² AMON, 1880. 512.

²²³ BÁNLAJKY, 1941. 407.; KISS, 1984. 335.

²²⁴ HIRTENFELD, 1857. 1071.

kötött szerződéssel át is állt a koalíció oldalára.²²⁵ Október 15-én a dunai hadsereg egy hadosztály kivételével, mely Itáliába vonult, egyesült a bajor sereggel. Az így létrejött kötelék parancsnoka Wrede tábornok lett.²²⁶ Aki azonnal megindult csapataival erőltetett menetben Würzburgon és Frankfurton át a Majnáig, hogy elzárja Napóleon útját. Hanauhoz 36 órás hóvihár után 29-én érkezett meg 30.000 emberrel.²²⁷ Ezalatt a Székely-huszárok egy osztálya Ingolstadt, Mannheim, Denkendorfon és Baillingenen át Neumarktba vonult, ahol Scheibler ezredes orosz és bajor lovasokból összeállított különítményébe nyert beosztást.²²⁸ Az ezred másik két osztálya és a József főherceg-huszárok azonban továbbra is Wrede alárendeltségében maradtak, és így részt vettek a hanai csatában is. 29-én este Wrede felderítést rendelt el.²²⁹ A felderítésről visszavonulók hátvédjét a Székely-huszárok egy szárnya és egy szakasza képezte, amelyek elszántságukkal még két bajor ágyút is megmentettek.²³⁰ Az ütközet első napjának végén a franciák egy nagyobb lovas alakulata megkerülte, és hátba támadta a szövetségesek balszárnyát. Először a gyalogságot vetette vissza, majd egy újabb támadást hajtott végre az ütegek ellen, amelyek néhány löveget el is vesztek. Ebben a döntő helyzetben a József főherceg-huszárok két svadronja sietett ide a jobbszárnyról. Támadásukkal sikerült annyi időt nyerni, hogy az utánuk nyomuló egész ezred harchoz fejlődjék, amelynek ezt követő rohamával sikerült a franciák előrenyomulását bizonyos mértékig feltartóztatni. Majd később a hadsereg visszavonulását is a József főherceg-huszárok és a Schwarzenberg-ulánusok leplezték manőverezéseikkel.²³¹

A Székely-huszárok az első napon a Kintzig nevű folyó bal partján voltak felállítva, de bevetésre nem kerültek.²³² Mensdorff-

²²⁵ PIZZIGHELLI, 1905. 163.; LEFEBVRE, 1975. 657.

²²⁶ AMON, 1878. 271.

²²⁷ HORSETZKY, 1913. 251.

²²⁸ AMON, 1878. 271.

²²⁹ PIZZIGHELLI, 1905. 164.

²³⁰ AMON, 1878. 272.

²³¹ PIZZIGHELLI, 1905. 165.

²³² AMON, 1878. 272.

Pouilly és Orlov-Denisov portyázó osztagai a franciákat követve szintén Hanauhoz értek, így az ezekben kikülönített négy huszárszázadon is jelen volt az ütközet első napján a 2. és 11. huszárezredek összesen tíz századán kívül. Mensdorff ezredes a Kusbach patak fölött átívelő híd mögött foglalt állást, és a Wilhelmsbad és Friedberg felé vezető utat tartotta szemmel. A balszárny rendkívül szorongatott helyzetét látva azonban annak segítségére sietett. Viharfelhőként zúdult lovasaival a francia vértések jobbszárnyára, és egészen a tartalékaikig űzte őket vissza. A retirálás során pedig egy gyalogos alakulat visszavonulását fedezte.²³³ Orlov altábornagy ugyanekkor egy Meerholz nevű helység melletti magaslatról szemlélte az ellenség főerejének mozgását és nagyságát. Majd, a szövetségeseket támogatandó, két ezred kozákot és a Kienmayer-huszárok századát küldte az ellenség szárnyába, annak nyugtalanítására. Később a többi alakulattal maga is a franciák ellen vonult.²³⁴

Másnap, 31-én reggel a szövetségesek kiürítették a várost, de dél körül Wrede elhatározta annak újbóli megrohanását, ennek során a lovasságot nemigen vetették be, de a Székely-huszárok kivételt képeztek.²³⁵ A József főherceg-huszárok itteni szereplésére vonatkozólag nem áll rendelkezésemre pontos információ.²³⁶ Az ütközetben a huszáralakulatok jelentős veszteségeket szenvedtek el. A Székely-huszárok 8 halottat és 17 sebesültet, a József-főherceg-huszárok 27 halottat és 61 sebesültet vesztek, 13 fő fogságba esett, 18-an pedig eltűntek.²³⁷ A Hessen-Homburg-huszárok századának 3 halott és 7 sebesült, a Ferdinánd-huszárok osztagának pedig 3 halott és 4 sebesült volt a vesztesége.²³⁸ A Kienmayer-huszárok századára vonatkozóan nincs adat.

A Székely- és a József-főherceg-huszárok ezután tovább vonultak a franciákat követve a Rajna felé, de azok üldözésében

²³³ AMON, 1882. 417.

²³⁴ AMON, 1880. 513–514.

²³⁵ AMON, 1878. 273.

²³⁶ Erre vonatkozólag ld. PIZZIGHELLI, 1905. 165–166.

²³⁷ AMON, 1878. 274.; PIZZIGHELLI, 1905. 166.

²³⁸ AMON, 1882. 417.; AMON, 1893. 293.

tevélegesen nem vettek részt.²³⁹ Nem így a két portyázó különítmény, amelyek továbbra is folytatták a visszavonuló franciák üldözését és nyugtalanítását. Mensdorff osztaga Gernsheimnél november 2-án éjjel különböző vízi járműveken már a Rajnán is átkelt. Így reggel két órakor, a császári-királyi csapatok közül elsőként, a Hessen-Homburg-huszárok és a Ferdinánd-huszárok három svadronja francia földre lépett, bár még aznap éjjel vissza is tértek a Rajna jobb partjára.²⁴⁰

Napóleon november 2-a és 4-e között kelt át a Rajnán Mainznál 60–70.000 főnyi haderővel. Ugyanennyi embert veszített Lipcse óta, részben a harcok, részben pedig a seregében dülő tífusz miatt.²⁴¹ Németország mellett ekkorra már Spanyolország is elveszett számára, miután Wellington még június 21-én döntő győzelmet aratott Vitorianál a félszigeten állomásozó francia erők felett.²⁴² A Nagy Birodalom megszűnt létezni, sőt Franciaországot a szövetségesek több irányból várható betörése fenyegette.²⁴³

A Rajnáig való üldözés során kifejlődött harcokban a 3-as, 4-es és 8-as huszárok portyázó különítményekbe beosztott svadronjain kívül az 1., 6., 7. és 8. huszárezredek jutottak szerephez, fő feladatuk a járőrözés, felderítés, a biztosító feladatok ellátása, továbbá a fogoly- és zsákmányszerzést szolgáló rajtaiítés volt. A 4-es huszárok többnyire csak a menetbiztosításban vettek részt. A 3-as és a 12-es huszárezred, valamint a 6-os huszárok két svadronja, mint már említettem, Drezda november 11-ig tartó körülzárásánál volt jelen. A szövetségesek első csapatai, köztük a főszereg elővédjét alkotó Bubna-hadosztály is, november 4-én értek a Majna menti Frankfurtba, majd másnap Schwarzenberg is megérkezett, és itt rendezte be főhadiszállását.²⁴⁴ A franciák ekkor még rendelkeztek néhány hídfőállással a Rajna jobb partján. A legfontosabb Hocheim volt, amely a szemközt lévő Mainzot védte.

²³⁹ PIZZIGHELLI, 1905. 166.; AMON, 1878. 275–276.

²⁴⁰ AMON, 1882. 417–418.

²⁴¹ LEFEBVRE, 1975. 657.; HORSETZKY, 1913. 251.

²⁴² TULARD, 1997. 488.

²⁴³ LEFEBVRE, 1975. 658.

²⁴⁴ AMON, 1898. 337.; HIRTENFELD, 1857. 1073.

Ezért Schwarzenberg parancsot adott a franciák Hocheim körüli elsáncolt táborának megrohanására. 9-én délután 1 órakor -más forrás szerint 2-kor- került erre sor, ennek következtében sikerült a franciákat szétverni, a települést pedig elfoglalni. A támadásban a Bubna alárendeltségében lévő mindhárom huszárezred (1., 6., 7.) és a 2. hadtestből idevezényelt 8. huszárezred is részt vett, és kitüntette magát.²⁴⁵ A Rajnát a szövetségesek egyelőre nem lépték át, így lényegében fegyvernyugvás állt be, amellyel egyúttal véget ért az őszi hadjárat.²⁴⁶ Schwarzenberg ugyanis szükségesnek látta a csapatok pihentetését, létszámuk és felszerelésük kiegészítését, mivel nem akart „mezítláb és rongyokban megkezdeni egy téli hadjáratot.”²⁴⁷ A huszárok szintén elszállásolásra kerültek, illetve előőrsszolgálatot teljesítettek a Rajna mentén. Mindössze Hollandiában és az Elba és az Odera menti erődök körül folytak tovább a harcok.²⁴⁸

A belső-ausztriai hadsereg harcai

Belső-Ausztriában az ellenségeskedések megkezdésekor Hiller tábornagy 36.000 fővel állt szemben Jenő alkirály 50.000 főnyi csoportosításával.²⁴⁹ Hiller alárendeltségében volt az 5., 9. és 10. huszárezred, ezredenként 6–6 svadronnal.²⁵⁰ Ezek azonban ritkán harcoltak ezrednyi kötelékben, többnyire osztályonként vagy még ennél is kisebb alegységenként kerültek bevetésre. Ezt elsősorban Itália, Tirol és az akkoriban Illíriának nevezett terület domborzati viszonyai, a magas hegységek által össze-vissza szaggatott terep tették szükségessé.²⁵¹ Így, míg a főhadszíntéren a hatalmas létszámú erővel vívott nagy ütközetek voltak jellemzőek, itt inkább a

²⁴⁵ AMON, 1880. 515.; PIZZIGHELLI, 1897. 627.; GESCHICHTE, 1914. 153.; AMON, 1898. 337.

²⁴⁶ BÁNLAKY, 1941. 407.

²⁴⁷ HORSETZKY, 1913. 257.; NOSZICZI-THURZÓ, 1914. 323.

²⁴⁸ HORSETZKY, 1913. 257.

²⁴⁹ FRIEDRICH, 1903. 55.; WLASCHÜTZ, 1913. Beilage I.

²⁵⁰ WLASCHÜTZ, 1913. Anhang XXIV. 242–243.

²⁵¹ Napóleon 1809-ben hozta létre az Illír Királyságot Horvátország tengerparti részéből, Dalmáciából, Isztriából, Karintiából és Krajnából. BERKÓ, 1954. 189.

számtalan kisebb csatározás dominált. A Radetzky-huszárok például ezredtörténetük alapján szeptember 3. és december 26. között huszonnyolc összecsapásban vettek részt, legtöbbször svadronnyi vagy szakasznyi erővel.²⁵² Ezek teljes körű áttekintése nem képezi dolgozatom célját, már csak azért sem, mivel a háború meghatározó eseményei nem itt zajlottak. Így csak néhány általam fontosabbnak, érdekesebbnek tartott eseményt, momentumot emelnék ki.

A támadást a császári-királyi erők kezdték rögtön a fegyverszünet lejárta után. 21-én a Hiller hadtestjének elővédjét képező Frimont-hadosztály megtámadta ugyanis Villach helységet, és 23-án el is foglalta, de a franciák másnap kiszorították a városból. A Villach felé történő előrenyomulásban a Vlasits-dandárba beosztott 10. számú Stipsicz huszárezred is részt vett. A város elvesztése után pedig négy svadronjuk néhány löveggel megerősítve sikeresen védelmezte a Villach melletti völgyet.²⁵³

Ezután a franciák próbáltak Laibach-on /Ljubljana/ keresztül támadni, de az ő próbálkozásuk is kudarcba fulladt.²⁵⁴ Közben viszont a császári-királyi erők Radivojevich altábornagy vezette balszárnya betört Horvátország franciák által megszállt részébe. Ebben a kötelékben a Radetzky-huszárok négy svadronja harcolt. Három a Rebrovich-dandárban, egy pedig Nugent tábornok dandárjában, amely mint a balszárny elővédje elsőként lépte át a határt képező Szávát.²⁵⁵

A támadók helyzetét nagyban megkönnyítette, hogy az egykori császári-királyi határőr-alakulatok elűzték az élükre állított francia parancsnokokat, és lelkesen újra régi bajtársaik mellé álltak. Így

²⁵² AMON, 1885. 433–434.

²⁵³ AMON, 1892. 276–277.

²⁵⁴ BERKÓ, 1954. 189.

²⁵⁵ HOLTZ, 1912. 8–10. Az augusztus közepi hadrend szerint a Radivojevich-hadosztályba beosztott mind a négy svadron Frimont-husár Nugent vezérőrnagy alárendeltségében volt. Nem sokkal ezután azonban a források már csak egy svadront említenek a Nugent-dandárban, a másik hármat pedig már a Rebrovich-dandárba helyezik. HOLTZ, 1912. 5, 9.; WLASCHÜTZ, 1913. Anhang XXIV. 243.; AMON, 1892. 5., 124.

Nugent augusztus 26-án már Fiuméba vonult be, ahonnan ezt megelőzőleg maguk a horvátok űzték ki a franciákat.²⁵⁶

Hasonló szerencsével harcolt a Stanisavljevich altábornagy vezetése alatt álló jobbszárny is, amely Bozenig küzdötte előre magát.²⁵⁷ Ebben a hadtestben a Frimont-huszárok két svadronja szerepelt. Főleg különböző portyákban és kisebb csatákban vettek részt.²⁵⁸ Ekkor történt, hogy Hermagor helységeinél Bíró János kapitány svadronjával valamint a hozzá csatlakozó hét huszárral és egy vadászkapitánnyal egy egész ellenséges zászlóalj aratott győzelmet. Ennek során elfogták a zászlóalj parancsnokát, 11 tisztet és 242 katonát. A két tisztet hőstettükért a Mária Terézia-rend lovagkeresztjével tüntették ki.²⁵⁹ E sikerek után középén is megindult a császári-királyi erők támadása, amely vissza is nyomta a vele szemben álló francia-olasz csapatokat. A sorozatos vereségek hatására Jenő itáliai alkirály kénytelen volt csapatait az Isonzó mögé visszavonni.²⁶⁰ Ennek során a franciák szeptember 29-én hagyták el Ljubljanát. Az elvonuló oszlopot a Rebrovich-dandár követte, elővédjében a Radetzky-huszárok ezredesi osztályával. Október 3-án az elővéd élén lovagló Rostás Pál közhuszár négy társával Wippachnál /Laibach és Trieszt között/ váratlanul a franciák utóvédjére bukkant. Az öt huszár, Rostás buzdító szavára, vakmerően nekirentott a meglepett franciáknak. Néhányukat le is vágták, nemsokára azonban már 60 gyalogos és 7 lovas vette körül a huszárokat, akik közül egyet golyó terített le, a többiek pedig elmenekültek. Egyedül Rostás tartott ki, és sírfelirata szerint Leonidas spártai királyhoz hasonlatosan küzdött negyedórán át, mígnem lovát kilőtték alóla, és maga is sebektől borítva leroskadt. Testét összesen harminc lövés érte. Wippach lakói a távolból látták a történeteket, s később eltemették a hős vitézt, sírja fölé pedig emléket emeltek.²⁶¹ Október elején a bajorokkal kötött megegyezés

²⁵⁶ HOLTZ, 1912. 10.

²⁵⁷ BERKÓ, 1954. 189.

²⁵⁸ GESCHICHTE, 1903. 148.

²⁵⁹ BERKÓ, 1954. 191.

²⁶⁰ PILCH, 1933. 203.

²⁶¹ WIPPACH, 1914. 476–477.; AMON, 1885. 139.

következtében szabaddá vált a császári-királyi erők jobboldala, valamint egy, a dunai-hadseregből átvezényelt, hadosztállal még meg is erősödtek. Ezután a csoportosítás zöme a Dráva, a Rienz és az Eisach völgyén át végrehajtott oldalmenettel megpróbált az alkirály haderejének balszárnya mögé, valamint a hátába jutni.

Jenő, felismerve a rá nézve veszedelmes hadmozdulatot, előbb a Piave, majd november elején még hátrább az Adige /Etsch/ folyó mögé húzódott vissza.²⁶² Az itt zajló harcokban Eckhardt tábornok dandárjának kötelékében a Frimont-huszárok négy svadronja is részt vett. Egyik vitézük hőstettéről és ezért kapott jutalmáról a Magyar Kurir 1814. évi 16. száma is megemlékezik: „A' Frimont huszár regementjéből való Varga nevezetű Káplárt, a'ki a' jelenvaló háború alatt sok verekedésekben magát jelesül viselte, nevezetesen a' múlt Novemberben, Olaszországban Castel Franco mellett történt tsatában vitézi bátorsága által magát mások felett megkülömböztette, és egy ágyút is nyert az ellenségtől, 's annál fogva magát nagyon el is híresítette, Bécs városának néhány buzgó szívű lakosi egy meg ezüstözött pipával, mellynek fedelére ezen szók voltak bemettzve: A' vitéz Vargának, 110 forintal együtt kívánták meg ajándékozni, melly ajándékokat az ide való Cs. K. udvari Hadi Tanátsnak, olly kérésék mellett, hogy azokat a' nevezett vitéz huszárnak kezébe szolgáltatassa, által is adták.”²⁶³

Az egész hadjárat egyik legérdekesebb epizódja az Isztriai-félsziget visszahódítása volt. Ezt Lazarich József a trieszti 1. számú Landwehr-zászlóalj egykori kapitánya hajtotta végre, miután Nugent tábornoktól azt a parancsot kapta, hogy hatoljon be Isztriába, és a lakosság lehetőleg minél nagyobb részét maga mellé állítva, az ellenség felvonuló csapatait, még azok egyesülése előtt külön-külön támadja meg, míg a tábornok főerejével a trieszti főúton előrenyomuló franciákat támadja meg, és így távol tartja őket a félsziget többi részétől. Lazarich szeptember 2-án indult feladata végrehajtására mindössze 40 varasdi határőrrel, azok főhadnagyával és 13 Radetzky-huszárral. Sikerült fegyverbe szólítania a környék férfait, az otocsáci horvát századok nagy része

²⁶² BERKÓ, 1954. 189.; B ÁNLAKY, 1941. 414.

²⁶³ KURIR, 1814, 1.

is átpártolt hozzá, sőt még a környéken cirkáló angol hadihajókkal is sikerült felvennie a kapcsolatot. Így tíz nap alatt, az eredeti célkitűzést messze túl teljesítve, egész Isztriát a kikötőkkel együtt visszafoglalta a franciáktól, miközben nagy számú foglyot is ejtett. Rendkívüli haditettéért őrnagyi kinevezést és a Mária Terézia-rend lovagkeresztjét kapta.²⁶⁴ Nugent ezután Fiuméből Trieszt felé nyomult, amely november 8-án adta meg magát. Decemberben az itteni hadszíntéren is szünet állt be a hadműveletekben, egyedül Dalmácia franciáktól való megtisztítása folyt tovább, amely a következő esztendőbe is átnyúlt.²⁶⁵

Összegzésképpen megállapíthatjuk, hogy a huszárság vonatkozásában a francia háborúk, így az 1813-as őszi hadjárat sem jelentett forradalmi változásokat, továbbra is a megszokott kisháborús alkalmazás volt döntően jellemző már a háború kirobbanásától kezdve, amikor a határt őrizték, majd a szászországi portyázások, járőrcsatározások során is. A Rajnához vonulás alatt is elsődlegesen biztosító feladatokat láttak el. Külön említést érdemelnek a viszonylag nagyobb létszámú, több csapatnem egységeiből összeállított portyázó különítmények, melyekbe előszeretettel válogattak be huszárokat. Ezek közül is kiemelkedik Mensdorff-Pouilly osztaga, mely 1813. augusztus 22-től december 2-ig működött. A csehországi Égerből /Cheb/ Lipcsén át vonult a Rajnához, és közben tíz hetes útja alatt 23 tisztet és 3.610 ellenséges katonát fogott el, valamint zsákmányul ejtett 534 lovat, 6 ágyút, 15 lóporos szekeret, 123 egyéb kocsit, 4 hadiszekerekkel megrakott uszályhajót, egy élelmezési raktárt és egy hadipénztárt!²⁶⁶ Báró Holzing-Berstett porosz őrnagy egy tanulmánya szerint a hátulsó vonalak elleni ilyen vállalatok közvetett hatása, az ellenséges harcerők lefoglalása igen nagy lehet, a nyugtalanságot okozó osztagok létszámának a többszöröse. Erre kiváló példa Mensdorff-Pouilly különítménye, hisz Napóleon 1813 szeptemberében és októberében, kedvezőtlen helyzetében is,

²⁶⁴ Más forrás szerint 48 határőrrel és 7 huszárral. HOLTZ, 1912. 16–22.; ISTRIA, 1913. 131–132.

²⁶⁵ PILCH, 1933, 209.; B ÁNLAKY, 1941. 414.

²⁶⁶ MENS DORFF-POUILLY, 1913. 473.

kénytelen volt hadseregétől 6.000 lovast (több zászlóalj és lövegen kívül) elvonnai, mert hátában Mensdorff-Pouilly lovasai megjelentek.²⁶⁷ Egyszóval a portyázó különítmények saját létszámuk többszörösét kitevő erőt kötöttek le. A portyák során egyébként a huszárok, bátorságuk mellett, gyakran leleményességüknek is hasznát vették. A déli mellékhadszíntéren a hadjárat egészét főként a kisháborús harctevékenység jellemezte, melyben, noha a terepviszonyok nem kedveztek számukra, a kisebb kötelékekben küzdő huszárok kiválóan megállták helyüket.²⁶⁸

A dolgozatból kiderült, hogy a huszárok nagyobb csatákban is részt vettek, de feladatuk jobbára a gyalogság támogatása, a tüzéségi ütegek biztosítása, valamint a már menekülő ellenség üldözése volt. Szilárd, megbontatlan ellenséges tömegek ellen ritkán küldték őket harcba, bár néha ez is előfordult. Gyakran pedig jelentős részeik tartalékban álltak az ütközetek alatt. Jellemző a hadvezetés felfogására, hogy például Lipcsénél két huszárezredet /6.,8./ nem vetettek be, egy pedig /7./ csupán járőr- és futárszolgálatot teljesített. Továbbra sem vált tehát a huszárság igazi csatalovassággá. Ezt a szerepet majd csak néhány évtizeddel később, egy egészen másfajta, hazai háborúban kényszerül magára vállalni...

²⁶⁷ VERWENDUNG, 1908. 14.; REICH, 1908. 787. Holzing-Berstett Mensdorff-Pouilly különítményét 2.000 főre teszi, más szerzők ezzel szemben a különítmény létszámát mindössze 1.000 főre becsülik. MENS-DORFF-POUILLY, 1913. 473.

²⁶⁸ HOLTZ, 1912. 5-6.

MELLÉKLETEK:

A császári-királyi fősereg hadrendje az őszi hadjárat kezdetén

Főparancsnok: Karl Fürst zu Schwarzenberg tábornagy

A főszállásmesteri törzs főnöke: Josef Radetzky von Radetz gróf, altábornagy

Jobb szárny: Schwarzenberg tábornagy 45934 fő, 108 löveg

1.könnyű hadosztály: Moritz Fürst zu Lichtenstein altbgy, 5487 fő, 14 löveg

2. könnyű ho. Ferdinand von Bubna gróf, altbgy. 4400 fő, 12 löveg

Klebelsberg-dd: 6. Vadászzászlóalj

Péteváradi hőre: 7. Liechtenstein huszárezred 6 század

Neipperg-dd: 5. Vadászzlj.

1.Császár h.e.6 szd.

6. Blankenstein h.e. 6 szd.

1. sorho. Hieronymus Colloredo-Mansfeld gróf, altbgy. 13367 fő, 24 löveg

3. sorho. Karl Civalart gróf , altbgy. 10856 fő, 24 löveg

1. tartalékho. Johann August Chasteler altbgy. 5639 fő, 24 löveg

2. tartalékho. Friedrich Ritter von Bianchi altbgy. 10285 fő, 24 löveg

Bal szárny: gróf Gyulay Ignác tábornagy 31962 fő, 56 löveg

3. tartalékho. Crenneville gróf, altbgy. 7485 fő, 8 löveg

2. sorho. Nikolaus Weißenwolff gróf, altbgy. 11857 fő, 24 löveg

4. sorho. Fürst Alois Liechtenstein altbgy. 12620 fő, 24 löveg

Lovashadtest: Erbprinz Friedrich von Hessen-Homburg lovassági tbk. 7899 fő, 58 lovasszd.

1. lovasho. Johann Nostitz gróf, altbgy. 2407 fő
 2. lovasho. Ignaz von Lederer báró, altbgy. 2717 fő
 3. lovasho. Andreas von Schneller altbgy. 2780 fő
- Zechmeister-dd.

Hessen-Homburg-dd: 4. Hessen.Homburg h.e. 6 szd.
8. Kienmayer h.e. 6 szd.

A főszereg tüzértartaléka: Wenzel Ritter von Frierenberger vezérőrnagy 4839 fő, 18 löveg

Különleges csapatok: Josef Schwäger von Hohenbruck altbgy. 2447 fő

Balszárnnyhadtest. Johann Klenau gróf, lovassági tbk. 29783 fő, 96 löveg

Könnyűhó. Báró Meskó József altbgy. 6643 fő, 14 löveg

Paumgarten-dd: 12. Nádor h.e. 6 szd.

12. Németbánáti hóre

13. Oláh-illír hóre

16. Oláh hóre

Szécsen-dd: 3. Ferdinánd fhg. h.e.

58. Beaulieu gy.e.

Sorho. Anton Ritter Mayer von Heldensfeld altbgy. 12255 fő, 18 löveg

Tartalékho. Fürst Ludwig Hohenslohe-Bartenstein altbgy. 8383 fő, 12 löveg

Lovasho. Mohr báró altbgy. 1237 fő, 8 lovasszd.

Összesen 128 156 fő, 110 ½ zlj., 122 svadron, 48 üteg, 384 löveg

RÖVIDÍTÉS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

- AMON
1876** AMON, Gustav...Ritter von Treuenfest: *Geschichte des k. k. 12. Huszaren-Regiments. 1800–1850 Palatinal. 1850–1875 Graf Haller. 1875 von Fratricsevics.* Wien, Mayer, 1876.
- AMON
1878** AMON, Gustav...Ritter von Treuenfest: *Geschichte des k. k. 11. Huszaren-Regimentes Herzog Alexander v. Württemberg. 1762 bis 1850 Székler Grenz-Huszaren.* Wien, Mayer, 1878.
- AMON
1880** AMON, Gustav...Ritter von Treuenfest: *Geschichte des k. k. Huszaren-Regimentes Alexander Freiherr von Koller Nr. 8. Von seiner Errichtung 1696–1880.* Wien, Mayer, 1880.
- AMON
1882** AMON, Gustav...Ritter von Treuenfest: *Geschichte des k. k. Huszaren-Regimentes Freiherr von Edelsheim-Gyulay Nr. 4. Von seiner Errichtung 1734–1882.* Wien, Hof- und Statsdruckerei, 1882.
- AMON
1885** AMON, Gustav...Ritter von Treuenfest: *Geschichte des k. k. Feldmarschall Graf Radetzky Huszaren-Regimentes Nr. 5.* Wien, Mayer, 1885.
- AMON
1892** AMON, Gustav...Ritter von Treuenfest: *Geschichte des kaiserl. Und königl. Husaren-Regimentes Nr.*

10. *Friederich Wilhelm III. König von Preussen. Zum 150 jährigen Regiments Jubiläum.* Wien, St. Norbertus, 1892.

AMON
1893

AMON, Gustav...Ritter von Treuenfest: *Geschichte des k. k. Hußaren-Regimentes Nr. 3. Feldmarschall Andreas Graf Hadik von Futak.* Wien, Verlag des Regimentes, 1893.

AMON
1898

AMON, Gustav...Ritter von Treuenfest: *Geschichte des k. und k. Husaren-Regimentes Kaiser Nr. 1.* Wien, Roller, 1898.

ÁCS
1986

ÁCS Tibor: Mészáros Lázár ifjúsága és szolgálata a 7. huszárezredben. 1796–1837. In: *Hadtörténelmi Közlemények* 33 (1986) 659–693.

BERKÓ
1954

BERKÓ István: Magyarok az 1813-15. évi felszabadító háborúban. In: *Hadtörténelmi Közlemények* 1 (1954) 178–205.

BERNDT
1897

BERNDT, Otto: *Die Zahl im Kriege.* Wien, Freytag-Berndt, 1897.

CRISTE
1913

CRISTE, Oscar: *Österreichs Beitritt zur Koalition.* Wien, Seidel, 1913. (Geschichte der Kämpfe Österreichs. Kriege unter der Regierung des Kaisers Franz. Befreiungskrieg 1813 und 1814. Bd. I.)

BÁNLAKY
1941

BÁNLAKY (Breit) József: *A magyar nemzet hadtörténelme.* 20. rész. A francia háborúk időszaka 1792–1815. Budapest, Grill, 1941.

DORMÁNDY
1914

DORMÁNDY Géza: Magyar csapatok az 1813. évi drezdai csatában. In: *Hadtörténelmi Közlemények* 15 (1914) 76–113., 262–281., 442–457.

EHNL

1913 EHNL, Maximilian: *Schlacht bei Kulm*. Wien, Seidel, 1913. (Geschichte der Kämpfe Österreichs. Kriege unter der Regierung des Kaisers Franz. Befreiungskrieg 1813 und 1814. IV. Bd.)

FRIEDRICH

1903 FREIDRIECH: *Geschichte des Herbstfeldzuges 1813*. Berlin, Mittler, 1903. (Geschichte der Befreiungskriege 1813–1815. I. Bd.)

GABÁNYI

1913 GABÁNYI János: Kulm. In: *Magyar Katonai Közlöny* 6 (1913) 959–978.

GESCHICHTE

1903 *GESCHICHTE des k.u.k. Husaren-Regimentes Graf Nádasdy Nr. 9. 1688-1903*. Sopron – Wien, Maas, 1903.

GESCHICHTE

1914 *GESCHICHTE des k.u.k. Husaren-Regiments Wilhelm II. Deutscher Kaiser und König von Preussen Nr. 7. 1798–1914*. Wien, Seidel, 1914.

HAUSSER

1913 HAUSSER Henrik: Az 1813. évi események rövid vázlata. In: *Magyar Katonai Közlöny* 6 (1913) 855–863.

HIRTENFELD

1857 HIRTENFELD, J.: *Der Militär-Maria-Theresien-Orden und seine Mitglieder*. Bd. 3. 1805–1816. Wien, Hof- und Staatsdr., 1857.

HOEN

1913 HOEN, Maximilian von: *Feldzug von Leipzig*. Wien, Seidel, 1913. (Geschichte der Kämpfe Österreichs. Kriege unter der Regierung des Kaisers Franz. Befreiungskrieg 1813 und 1814. V. Bd.)

HOLTZ

1912 HOLTZ, Georg Freiherr vom: *Die Innerösterreichische Armee 1813 und 1814*. Wien und Leipzig, Edlinger, 1912. (*Österreich in den Befreiungskriegen. 1813–1815. IV. Bd.*)

HORSETZKY

1913 HORSETZKY, Adolf von: *Kriegsgeschichtliche Übersicht der wichtigsten Feldzüge in Europa seit 1792*. 7. neubearbeitete Auflage. Wien, Seidel, 1913.

HORSTENAU

1913 HORSTENAU, Edmund Glaise von: *Feldzug von Dresden*. Wien, Seidel, 1913. (*Geschichte der Kämpfe Österreichs. Kriege unter der Regierung des Kaisers Franz. Befreiungskrieg 1813 und 1814. III. Bd.*)

ISTRIA

1913 Az istriai félsziget visszahódítása 1813-ban. In: *Hadtörténelmi Közlemények* 14 (1913)

KÁROLY

1974 KÁROLY főherceg: A magasabb hadművészet alapelvei. In: *A hadművészet középkori és újkori klasszikusai*. Szerk.: RÁZSÓ Gyula. Budapest, Zrínyi, 1974.

KISS

1984 KISS Károly: Magyar alvitézek hőstettei. In: *Magyar Hírmondó*. Budapest, Magvető, 1984.

KLINKOWSTRÖM

1880 *Aus Metternich's nachgelassenen Papieren*. Geordnet und zusammengestellt von Alfons von KLINKOWSTRÖM. Autorisirte deutsche Original-Ausgabe. I. Bd. Wien, Braumüller, 1880.

KURIR

1814 MAGYAR KURIR 16. 1814. február 25.

LEFEBVRE

1975 LEFEVBRE, Georges: *Napóleon*. Budapest, Gondolat, 1975.

LEITFADEN

1900 *LEITFADEN der Allgemeinen Kriegsgeschichte*. Zweiter Band. Wien, Seidel, 1900.

LIPTAY – BORUS

1985 *Magyarország hadtörténete két kötetben*. I. A honfoglalástól a kiegyezésig. Szerk.: LIPTAY Ervin – BORUS József. Budapest, Zrínyi, 1985.

MARKÓ

1943 MARKÓ Árpád: *Sorsdöntő csaták*. Budapest, Franklin, 1943.

MARKÓ

1957 MARKÓ Árpád: A Bercsényi család legutolsó tagja gróf Bercsényi László huszár-alezredes, 1781–1835. In: *Hadtörténelmi Közlemények* 4 (1957) 227–240.

MENSENDORFF-POUILLY

1913 Tagebuch des Streifkorps unter Führung des k.k. Oberst Emanuel Grafen von MENSENDORFF-POUILLY (21. August bis 10. Dezember 1813.) In: *Hadtörténelmi Közlemények* 14 (1913) 472–473.

METTERNICH-WINNEBURG

1897 METTERNICH-WINNEBURG, Richard: *Oesterreichs Teilnahme an den Befreiungskriegen. Ein Beitrag zur Geschichte der Jahre 1813 bis 1815*. Nach Aufzeichnungen von Friedrich von Gentz. Wien, Gerold, 1887.

NAGY

1912 NAGY Géza: Vitézvári báró Simonyi József. IV. közlemény. In: *Hadtörténelmi Közlemények* 13 (1912)

NOSZICZI-THURZÓ

- 1914** NOSZICZI-THURZÓ Kálmán: Az 1814. évi franciaországi hadjárat. In: *Magyar Katonai Közlöny* 7 (1914) 320–331.
- NOVÁK**
- 1913** NOVÁK, Johann-Friedrich: *Briefe des Feldmarschalls Fürsten Schwarzenberg an seine Frau 1799–1816*. Wien, Wiedling, 1913.
- PILCH**
- 1913** PILCH Jenő: Magyar csapatok az 1812. évi hadjáratban. In: *Hadtörténelmi Közlemények* 14 (1913) 395–434.
- PILCH**
- 1933** *A magyar katona. Vitézségünk ezer éve*. II. köt. Szerk.: PILCH Jenő. Budapest, Franklin-Társulat, 1933.
- PIZZIGHELLI**
- 1897** PIZZIGHELLI, Cajetan: *Geschichte des k.u.k. Husaren-Regimentes Wilhelm II. König von Württemberg Nr. 6. 1734–1896*. Rzeszów-Wien, Seidel, 1897.
- PIZZIGHELLI**
- 1905** PIZZIGHELLI, Cajetan: *Geschichte des k.u.k. Husaren-Regimentes Friedrich Leopold Prinz von Preussen Nr. 2. 1742–1905*. Kronstadt, Maas, 1905.
- REICH**
- 1908** REICH Árpád: Nagyobb lovassági tömegeknek felhasználása az ellenséges hadsereg oldalába és hátába irányuló önálló vállalatokra. (Szemle a «Kavalleristische Monats-Hefte» című folyóiratban fenti tárgyról közölt pályamunkák fölött.) In: *Magyar Katonai Közlöny* 1 (1908) 779–799.
- TARLÉ**
- 1963** TARLÉ, Jevgenyij: *Napóleon*. Ötödik kiadás. Budapest, Gondolat, 1963.

TULARD

1997 TULARD, Jean: *Napóleon*. Budapest, Osiris, 1997.

VERWENDUNG

1908 *Die VERWENDUNG größerer Kavalleriemassen in selbständigen Unternehmungen gegen Flanke und Rücken der feindlichen Armee*. Fünf Preisarbeiten nebst einleitenden Bemerkungen von G.d.K. v. Bissing und Generalleutnant v. Pelet-Narbonne. Herausgegeben von der Redaktion der „Kavalleristischen Monatshefte“. Wien, Konegen, 1908.

WIPPACH

1914 A WIPPACHI huszáremlék. In: *Hadtörténelmi Közlemények* 15 (1914) 476–477.

WLASCHÜTZ

1913 WLASCHÜTZ, Wilhelm: *Österreichs entscheidendes Machtaufgebot 1813*. Wien, Seidel, 1913. (*Geschichte der Kämpfe Österreichs. Kriege unter der Regierung des Kaisers Franz. Befreiungskrieg 1813 und 1814. II. Bd.*)

ZEUGNIB

1814 ZEUGNIB, 1814. július 14. Magyar Országos Levéltár, R 306 /Katonai Iratok/, 1. tétel, 5. csomó.